

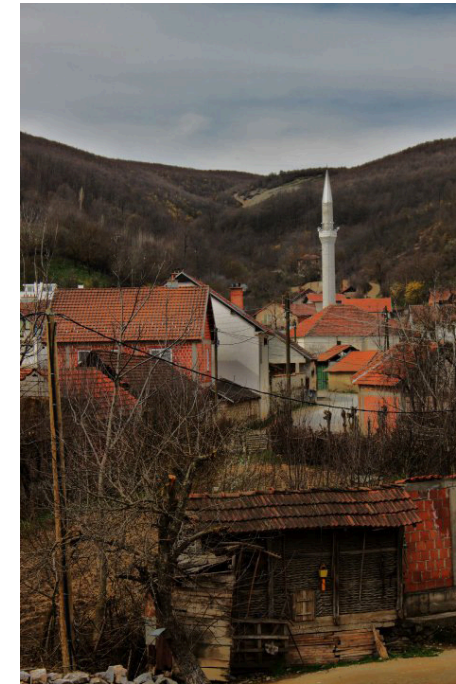
Masteroppgave

NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige
universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske studier

Linda Veseli

Kosovo og EU:

Utfordringer for Kosovos integrasjonsprosess

Masteroppgave i europastudier

Trondheim, våren 2014

Innholdsliste

Kapittel 1 Introduksjon.....	3
1.1 Problemstillingen.....	4
1.2 Oppgavens struktur.....	5
1.3 Tidligere forskning.....	6
1.4 Metode.....	7
1.4.1 Dokumentanalyse.....	7
1.4.2 Datakvalitet.....	8
Kapittel 2 Historisk bakgrunn.....	11
2.1 1980 -1997 – Urolighetene øker og situasjonen forverres.....	11
2.2 1998-2000 – Under og etter Kosovokrigen.....	14
2.3 2000-2013 – Veien til selvstendighet og videre.....	17
2.3.1 Ahtisaaris «Comprehensive Settlement Agreement» og selvstendighetserklæringen.....	18
2.3.2 Sikkerhetssituasjonen i Kosovo umiddelbart etter selvstendighetserklæringen.....	19
2.3.3 Den internasjonale domstolen i Haags dom om Kosovos selvstendighetserklæring.....	20
2.3.4 Avtaler og forsøk på normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia.....	21
Kapittel 3 Normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia.....	27
3.1 Normaliseringsavtalen av 19. april 2013.....	29
3.2 Ulike aspekter ved relasjonsnormaliseringen mellom Kosovo og Serbia.....	36
Kapittel 4 Anerkjennelse fra alle medlemsland i den Europeiske Union.....	39
4.1 Kosovo og Hellas – kan man forvente en anerkjennelse?.....	40
4.2 Kosovo og Romania – kan man forvente en anerkjennelse?.....	44
4.3 Kosovo og Slovakia – kan man forvente en anerkjennelse?.....	46
4.4 Kosovo og Kypros – kan man forvente en anerkjennelse?.....	48
4.5 Kosovo og Spania – kan man forvente en anerkjennelse?.....	51
Kapittel 5 Interne utfordringer i Kosovo.....	55
5.1 Korrupsjon i Kosovo.....	55
5.2 Hva kan gjøres for å redusere korrupsjon i Kosovo?.....	59
Kapittel 6 Konklusjon.....	63
Kilder.....	65

Kapittel 1 Introduksjon

Urolighetene i Kosovo brøt for alvor ut etter president Josip Broz (Tito) sin død i 1980. Slobodan Milosevic overtok som leder i Serbias kommunistparti, og den serbiske nasjonalismen blomstret. I 1998 invaderte serbiske militære styrker Kosovo, der intensjonen var å rense Kosovo for kosovoalbanere. 6. Februar 1999 ble Kosovo og Serbia innkalt til Rambouillet for å forhandle frem en fredsavtale. Forhandlingene varte i sytten dager før de brøt sammen, men et nytt møte ble avtalt i midten av mars. De kosovoalbanske representantene skrev under Rabouillet-avtalen. Dette ville gi dem støtte fra NATO, som truet med å gå til luftangrep på Serbia dersom Serbia ikke underskrev. Serbia nektet å signere avtalen og NATO-operasjon «Allied Force» ble initiert 24. mars 1999. Dette var et luftangrep mot strategiske serbiske mål. 10. juni 1999 begynte serbiske styrker å trekke seg ut fra Kosovo. NATO-styrker, kalt «the Kosovo Force» (KFOR), ble sendt inn for å bevare fred og sikkerhet. KFOR-styrken besto opprinnelig av rundt 50.000 soldater fra 32 land, der de mest sentrale bidragsyterne var USA og Tyskland (NATO, 2001). KFOR er fremdeles tilstede i Kosovo, men styrken er redusert til 4704 soldater . USA og Tyskland fortsetter å være de største bidragsyterne (NATO, 2014).

Etter ni år under FN-styre, erklærte Kosovo seg, i samarbeid med USA og de fleste EU-land, som uavhengig fra Serbia 17. februar 2008. Disse etter at forhandlingene om Kosovos endelige status mislyktes og syntes å være låst. Dette skjedde etter at FNs spesialutsendelse, Kai Eide, la frem en rapport som konkluderte med at et selvstendig Kosovo var eneste fornuftige løsning dersom freden på Balkan skulle vare (United Nations Security Council, 2005).

Etter selvstendighetserklæringen har Kosovo imidlertid møtt hindringer i deres søken etter sterkere økonomi, politisk makt og sosial inkludering ved å følge veien store deler av Europa allerede har tatt; nemlig å integreres i den Europeisk Union. Før dette kan skje, er det flere utfordringer og problemer som enten må løses eller minskes. Blant disse finner man arbeidsledighet, økonomi, korrupsjon og normalisering av forholdet med Serbia, landet det var i krig med for bare 14 år siden. Alle EU-land har heller ikke anerkjent Kosovo. Dette av forskjellige grunner som vil bli grundigere diskutert senere i arbeidet.

I 2011 var arbeidsledigheten i Kosovo 45,3% (Heritage, 2014: 269), der arbeidsledigheten blant unge er spesielt høy. Kosovo har Europas yngste befolkning og har stor arbeidskraft og potensial dersom jobbene blir skapt og muligheten til å arbeide byr seg. Selv om arbeidsledighet er et omfattende problem i Kosovo, er det likevel ikke det største problemet Kosovo møter i landets søken etter EU-integrasjon.

1.1 Problemstillingen

Temaet dette arbeidet tar for seg er svært aktuelt og interessant, da Kosovo-krigen er den siste store krigen Europa har gjennomgått. Videre gjennomgår Kosovo stadige endringer. Nye avtaler blir ratifiserte og implementerte, og forholdet mellom Kosovo og Serbia har vært varierende. Det kreves mange forandringer for å normalisere forholdet mellom disse to landene som for fjorten år siden var i krig med hverandre. Dette arbeidet tar for seg noen av utfordringene Kosovo vil møte i den europeiske integrasjonsprosessen. Avgrensninger i temaet er nødvendig, da dette er for omfattende for en slik oppgave. De utfordringene som er mest omfattende og mest relevante blir diskutert i oppgaven. Dette vil gi innsikt i problemene Kosovo står overfor. Utfordringene dette arbeidet undersøker og analyserer er normaliseringen av forholdet mellom Kosovo og Serbia, anerkjennelse fra alle EU-medlemmer og EU som enhet, og sist men ikke minst korrupsjon som også er et sentralt problem Kosovo står overfor. Oppgaven utforsker altså de viktigste, mest relevante og mest spesielle utfordringene. Årsaken til at disse blir sett på som de største utfordringene er at EU har krevd at Kosovo og Serbia skal normalisere sitt forhold for å kunne fortsette på sine respektive integrasjonsprosesser. Ønsket om å innlemmes i EU er sterkt hos Kosovarske myndigheter, da EU-medlemskap vil bety økonomisk og politisk sikkerhet for landet. Det at Kosovo blir anerkjent av alle EU-medlemmer er avgjørende, da hver EU-medlem har rett til å legge ned veto mot integrasjonen av et nytt land i Unionen. Dette fører til at Kosovos integrasjon i EU kan bli nedlagt veto mot av landene som ikke anerkjenner landet når Kosovo kommer til punktet hvor de er klare for å bli medlemmer i EU. Korrupsjon er en av de viktigste interne utfordringene Kosovo står overfor, da korrupsjon er svært utbredt i landet og fører til svake statlige institusjoner. Disse tre ovennevnte problemene utgjør altså hovedutfordringene i dette arbeidet og løsningen av disse problemene vil gjøre Kosovos vei

inn i den Europeiske Union sannsynlig. Oppgaven vil omhandle tidsrommet mellom 2008-2013, med bakgrunn i årene 1980-2013.

Informasjon og forskning er begrenset på området denne oppgaven utforsker, da endringer stadig pågår og temaet er forholdsvis nytt. Det finnes lite informasjon om Kosovos integrasjonsprosess på norsk, noe som er årsaken til at denne oppgaven blir skrevet på norsk. Utfordringene Kosovo vil møte i den europeiske integrasjonsprosessen vil være av interesse først og fremst for personer med noe tidligere kjennskap til feltet, men også for personer som er interesserte i Balkans historie, da Balkan blir omtalt som «Europas kruttønne» og historisk sett har vært utgangspunktet til kriger i Europa flere ganger. I tillegg er dette et meget spennende tema å utforske, da den omhandler Europas yngste stat og prosessen denne gjennomgår for å bli levedyktig.

1.2 Oppgavens struktur

Kapittel 2 tar for seg årene 1980-2013 og blir beskrevet i tre intervaller: 1980-1997 – protestene begynner og situasjonen blir forverret. 1998-2000 – dette delkapittelet tar for seg krigen og inntrufne hendelser i kjølevannet av denne. 2000-2013 – overgangen fra å bli styrt av FN-styrt område og veien frem til året 2013. Disse delkapitlene vil gi nok innsikt i temaet til å forstå problemene og utfordringene denne oppgaven tar for seg. Disse problemene bli lagt frem og analysert i de tre neste kapitlene.

Kapittel 3 utforsker og analyserer normaliseringen av forholdet mellom Kosovo og Serbia. Her finnes det flere momenter som må tas med, slik som konflikten i nord-Kosovo, spesielt Mitrovica, og avtaler som har blitt ratifiserte og skal effektivisere og fasilitere normaliseringsprosessen. Spørsmål som blir utforsket er hvordan Serbias «innblanding» vil påvirke Kosovos integrasjonsprosess. Videre utforsker kapittelet muligheten for at integrasjon av den ene parten utelukker den andre.

I kapittel 4 diskuteres fraværet av anerkjennelse fra de fem gjenværende EU-medlemmene. Kapittelet vil utforske konsekvensene og årsakene til fraværet av anerkjennelse har for Kosovo. Hva som gjenstår for at disse EU-medlemmene anerkjenner Kosovo som selvstendig

stat vil også bli drøftet i dette kapitlet.

Kosovos utbredte korrupsjon vil bli drøftet i kapittel 5. Momenter som blir utforsket er hvor utbredt korrupsjonen i Kosovo er og hva årsakene til denne synes å være, hvilke tiltak mot korrupsjon som er satt i kraft, hvor effektive disse er og hvordan svake statlige institusjoner påvirker korrupsjonsbekjempelsen.

Kapittel 6 tar for seg og oppsummerer hovedfunnene i arbeidet.

1.3 Tidligere forskning

Det finnes så godt som ingen tidligere forskning om temaet oppgaven tar for seg. Ingen tidligere forskning kan være et problem da det er vanskelig for én person å se ting fra talløse perspektiver, noe man lettere kunne oppnådd dersom tidligere forskning fantes på det aktuelle området. Tall og fakta om Kosovos situasjon og utvikling endrer seg stadig, noe som gjør temaet oppgaven undersøker vanskelig å forske på for øyeblikket. Dette fordi konklusjoner som er plausible på det nåværende tidspunkt, senere viser seg å være usannsynlige. Dette er også en utfordring en må se opp for i denne oppgaven.

Utgitte bøker om Kosovo, omhandler først og fremst Kosovos historie, med noen innslag av politisk utvikling. Disse bøkene er utgitt enten før eller rett etter at Kosovo erklærte seg selvstendig i 2008 og har ikke fått med seg utviklingen som har skjedd etter dette. Noel Malcom (1998) skriver om Kosovos historie frem til 1990-tallet. Philip Auerswald (2000) fokuserer på den økende spenningen i Kosovo fra 1987 til Rambouillet-forhandlingene i 1999. Anna Di Lellio (2006) forsøker å motvirke anti-albansk propaganda og argumenterer for Kosovos selvstendighet. Henry Perritt (2008) gir en historisk bakgrunn for Kosovo Liberation Army og beskriver dennes virksomhet frem til og med NATO-intervensjonen i 1999. Tim Judah (2008) skriver om Kosovos historie til og med etter Kosovo-krigen, deretter utforsker han Kosovos selvstendighetsprosess. Daalder & O'Hanlon (2001) bruker Kosovo som case for å få frem NATOs, Europas og USAs feilgrep under Kosovokrigen for å lære av disse.

Denne oppgaven fokuserer på nåværende utfordringer Kosovo møter, som må bedres kraftig før Kosovo kan entre EU. Dette fører til at de nevnte forfatterens bøker ikke er relevant forskning for denne oppgavens tema og problemstilling. Videre finnes det heller ingen relevante vitenskaplige arbeid som belyser temaet denne oppgaven drøfter. Det finnes derimot en rekke fremdriftsrapporter fra Europakommisjonen, The European Union Rule and Law Mission in Kosovo (EULEX) og United Nations Interrim Administration Mission in Kosovo (UNMIK).

1.4 Metode

Denne oppgaven analyserer og sier noe om hvilke utfordringer Kosovo må overkomme for å kunne bli en del av den Europeiske Union. Valg av forskningsdesign er viktig, da dette sier noe om hvordan oppgavens problemstilling blir besvart. Det finnes ingen fasit på hvilke metoder som skal brukes for å samle inn data, men erfaring viser at noen teknikker passer bedre under visse design (Johannessen, 2006: 87). Dette arbeidet tar i bruk dokumentanalyse som forskningsmetode.

1.4.1 Dokumentanalyse

Dokumentanalyse er en type kvalitativ innholdsanalyse. Forskeren samler inn data til analyse for å få frem viktige sammenhenger og relevant informasjon om de forholdene vi ønsker å studere (Grønmo, 2004: 120). Ordet dokument omfatter alle skriftkilder som er relevante for forskerens analyse. Alt fra offentlige dokumenter som stortingmeldinger og rapporter, til dokumenter av mer privat karakter, blant andre brev og dagbøker. Ved bruk av dokumentanalyse må faglitteraturen vurderes etter den konteksten den settes i (Thagaard, 2003: 59-60). Dokumenter som blir brukt i dokumentanalyse kan være veldig forskjellige, både i form og innhold, for eksempel kan de være både muntlige og visuelle fremstillinger i tillegg til skriftlige fremstillinger (Thagaard, 2003: 120-121).

Videre kan man dele kildene inn i primær, sekundær og tertiærkilder. Primærkilder er øyenvitneskildring. De er selvstendige og bygger ikke på andre kilder. I litteraturen er primærkilder den opprinnelige publikasjonen. Dersom primærkilden ikke er tilgjengelig,

bruker vi sekundærkilder. Sekundærkilder bygger på primærkilder. Det historikere skriver om et fenomen regnes som sekundærkilder (Kjeldstadli 1992: 169-170). Bruk av sekundærkilder i analyse av tekst forutsetter ikke at man har lest den opprinnelige kilden, men bruker en forfatter som henviser til denne (Johannessen, 2006: 337). Tertiærkilder er data som er fortolket av andre, det vil si at den er en fortolkning av sekundærkilden. Disse skal man være forsiktig med å bruke uten å kontrollere dem først.

Gjennomføring av datainnsamling består av systematisk gjennomgang av tekster som etter hvert velges ut for innholdsanalysen. Det er viktig å foreta kildekritiske vurderinger av tekstene. Kildekritisk vurdering innebærer tekstenes tilgjengelighet, relevans, autentisitet og troverdighet. Tilgjengelighet må først vurderes før man begynner med oppgaven, men også underveis i arbeidet da muligheten for å inkludere andre tekster kan melde seg underveis. Relevansvurdering av tekstene er viktig under arbeidet med informasjonsinnsamling. Arbeidet med å undersøke tekstenes relevans vil samtidig styrke tekstenes autentisitet og troverdighet. Tekstene må også vurderes ut i fra sin bakgrunn og kontekst. Ved å se teksten ut i fra sin kontekst kan vi si om den er autentisk og relevant (Grønmo, 2004: 190).

1.4.2 Datakvalitet

Hensikten med data er at det skal belyse bestemte problemstillinger. Datakvalitet i samfunnsvitenskapelig metode avhenger av en rekke forhold. De viktigste forutsetningene for datakvalitet er at data må baseres på sann informasjon. I tillegg må datainnsamlingen baseres på logikk og ta utgangspunkt i så presise begreper og språklige formuleringer som mulig og utvelgelsen av tekster må gjøres i samsvar med problemstillingen på en forsvarlig måte og forskeren må være nøye på informasjonsutvelgelsen (Grønmo, 2004: 218).

Svakheter ved bruk av kvalitativ innholdsanalyse er at forskerens perspektiv og bakgrunn kan påvirke utvelgelsen og tolkingen av tekstene. Dersom forskeren har et snevert perspektiv, eller sympatiserer med én av partene kan dette føre til en skjevfordeling av dokumentutvelgelsen og de utvalgte tekstene kan bli relativt ensformige. Tekster som er relevante for problemstillingen kan bli utelatt fordi forskeren ikke synes tekstene passer inn i oppgaven og tolkningsmuligheter kan bli utelatt eller oversett fordi de ikke overensstemmer med forskerens

synspunkter. Problemene kan motvirkes ved at tekstene vurderes ut i fra ulike perspektiver, at forskeren velger tekster ut i fra ulike kategorier og at tekstene drøftes på ulike måter. Et annet problem ved kvalitativ innholdsanalyse er at forskeren ikke bruker tekster som er autentiske eller troverdige, eller at forskeren mistolker hvem teksten er representativ for. For å unngå disse feiltolkningene bør forskeren vurdere tekstens historiske, politiske og kulturelle kontekst. Videre bør teksten også vurderes i forhold til andre kilder for å unngå å bruke en ikke autentisk eller utroverdig tekst. Forskeren bør også legge vekt på forståelsen av tekstens innhold ut i fra situasjonen den er skrevet for og i. Dette for å unngå feiltolkninger av teksten (Grønmo, 2004: 192-193).

Kildene som blir anvendt i denne tesen er rapporter fra EU, FN og offisielle dokumenter og pressemeldinger. Videre er også avisartikler og noen artikler sponset av universiteter eller statlige institusjoner tatt i bruk. En rekke rapporter og offisielle dokumenter ble hentet fra EU, FN og Kosovos online databaser. Elektroniske artikler var av spesiell verdi da disse var av de eneste sekundærkildene som var relevant til problemstillingen. De fleste artiklene som blir brukt er skrevet av personer med relevant utdanning eller yrke til tema, noe som er nyttig på grunn av disse personenes kompetanse og innsikt i et tema som er lite utforsket på grunn av stadige utviklinger og endringer. Flere artikler ble utelatt i utvelgelsesprosessen på grunn av artiklenes partiske innhold, dette først og fremst på grunn av forfatterens etnisitet. Et fremtredende problem som oppstår er mangelen på informasjon og kilder, spesielt sekundærkilder, noe som kompliserer analysering fra flere perspektiver og gjør det nødvendig å inkludere flere avisartikler for å balansere forholdet mellom primær- og sekundærkilder som blir brukt.

Kapittel 2 Historisk bakgrunn

De første kjente innbyggerne i dagens Kosovo var Illyrerne. Albanere sier at de er direkte etterkommere av Illyrerne. Dette er ikke stadfestet, da det har vært vanskelig å bevise dette på grunn av de stadige konfliktene i området. Serbiske forskere hevder at albanere er et resultat av ekteskap mellom nomadiske gjeterne og uromaniserte rester av illyrere og dardanere fra Thrace, men en slik påstand må man ta med en klype salt, da serbere lenge har gjort alt de kan for å redusere albaneres omdømme for å kunne gjøre krav på området de kaller Serbias vugge. En stor grunn til at Serbia gjør krav på Kosovo er myten om Kosovoslaget i 1389 der serbere, med prins Lazar i spissen, ble beseiret av ottomanerne. Kosovo ble en del av Det Ottomanske Riket etter dette. I 1912 fikk Serbia nok en gang suverenitet over Kosovo og Albania ble for første gang internasjonalt anerkjent i 1913 (Jansen, 1999).

Etter andre verdenskrig ble Tito leder i Jugoslavia og i 1967 besøkte han Kosovo for første gang. Tito fjernet Alexander Rankovic, en forhatt og brutal leder, fra makten i Kosovo. Rankovic utførte flere brutale angrep og kampanjer mot albanere i Kosovo. Titos handling førte til at Tito fikk stor støtte fra albanere og de forholdt seg rolig inntil hans død 4. mai 1980. Albanere følte da at de hadde mistet sin nye «vokter» (Jansen, 1999).

Kosovos fortid er usikker og lite dokumentert, noe som kan skape problemer med tanke på å finne sikre kilder. Oppgaven støtter seg på det som finnes av «sikre» informasjon. Til tross for en udokumentert fortid kan man si én sak sikkert: Konflikter om Kosovos territorium har pågått i flere århundrer, kanskje også årtusener og folk som har bodd i området har måttet leve med usikkerhet og uroligheter. Dette kapitlet tar sikte på å skrive om den tiden som er mer dokumentert og sikker, og kildenes validitet og reliabilitet burde derfor ikke være utsatt.

2.1 1980 -1997 – Urolighetene øker og situasjonen forverres

Mindre enn ett år etter Titos død begynte studentprotestene i Kosovos hovedstad Prishtina dette skulle vise seg å være starten på en lang prosess mot uavhengighet. Det studentene protesterte for var simpelt nok, bedre kafeteriamat og bedre leveforhold på internat. De fleste studentene tok humanistiske fag og endte opp som arbeidsløse etter studiene. Jugoslavia

hadde på dette tidspunktet også alvorlige økonomiske problemer. I Kosovo var arbeidsledigheten 25,7 prosent, et tall som skulle øke til 57 prosent i 1989. Militære styrker ble sendt inn i Kosovo, protestene spredte seg etterhvert til hele Kosovo og i slutten av mars 1981 hadde det brutt ut kamper. Hundrevis av albanere ble arresterte, universitetet i Prishtina ble stengt, det samme ble alle skoler med albanske elever (Rogel, 2003: 167-168).

Kosovo ble i løpet av 80-tallet satt under politistyre, og under denne perioden skulle halvparten av den voksne albanske befolkningen bli satt i fengsel, avhørt eller anholdt. Studentdemonstrasjonene hadde startet en ond sirkel, og menneskerettighetsforkjempere skrev at Kosovo hadde falt under apartheidstyre (Rogel, 2003: 168). Nasjonalistiske følelser begynte å blomstre blant serbere og Titos tidligere kommunistiske retning ble mer sosialistisk rettet.

De serbiske styresmaktene svar på urolighetene i Kosovo var basert på følelser, ikke fornuft. Etter Titos død ble serbisk nasjonalisme mer synlig. Slobodan Milosevic tok over som leder av kommunistpartiet i 1987, noe som førte til at serbernes nasjonalistiske følelse ble forsterket ytterligere. Flere serbere immigrerte til Kosovo for å styrke Serbias posisjon i området og for å vise at «tidligere feil» ikke ville bli gjentatt. «It also meant giving notice that Serbs did not intend to be victims any longer, that Tito's policies were going to be reversed, that "past mistakes," such as constitutional accommodations to the Albanians of Kosovo, would be erased.» (Rogel, 2003: 168).

Anti-albansk propaganda ble også brukt i media, dette for å forsterke serbisk nasjonalisme og i tillegg øke det serbiske folkets ønske om å ta tilbake det de kaller Serbias vugge. Nedenfor følger to eksempler:

Serbian farmer in Kosovo named Martinovic charged (probably falsely) that he had been sexually assaulted by two Albanians, it was played up by the nationalists to stimulate anti-Albanian feelings. Similarly, when, in 1987, an Albanian recruit named Aziz Kelmendi went berserk in his barracks in Paracin, killing four (only one was a Serb), the media used the "massacre" to heighten anti-Albanian sentiment. (Rogel, 2003: 168).

Milosevic utnyttet altså den serbiske motvilje mot etniske albanere og Tito. Han benyttet Kosovo-problemet til å hisse opp og vekke nasjonalismen. I taler foranet han serbere til å

kjempe for provinsen de skulle vinne tilbake. Da Milosevic ble president i 1989 fjernet han Kosovos autonomi. Senere skulle også hardere tiltak bli satt inn for å undertrykke albanere (Rogel, 2003: 172). Noen av disse tiltakene inkluderte å fjerne albanere fra statlige jobber, slå ned på det albanske språket og å stenge albanske medier. Litt etter at autonomien ble tatt fra Kosovo, ble også de albanske folkevalgte utestengt fra den lovgivende forsamlingen. Misnøyen hos den albanske befolkningen steg og talløse protester og streiker ble gjennomført av albanere. Serbiske politi- og militærstyrker slo kraftig ned på disse hver gang. Serbia stengte albanere ute fra skoler, sykehus og andre offentlige instanser, noe som førte til at albanere begynte å organisere og å samle inn skatt til å betale disse selv. Carole Rogel beskriver det slik: «[...] they began leading a virtual life in a virtual state.» (Rogel, 2003: 173).

Albanere holdt 22. september 1991 en folkeavstemning der målet var å opprette Republikken Kosovo (Rogel, 2003: 173). Dette initiativet fikk overveldende velgerstøtte. Dokumenter ble etter dette stemplet med «Republika e Kosoves», men disse initiativene ble selvfølgelig ikke anerkjente av Serbia. Den nye albanske ledelsen formet i desember 1989 Lidhja Demokratike e Kosoves (the Democratic League of Kosovo, LDK) og ble ledet av Ibrahim Rugova. Bare to år etter partiets grunnleggelse, hadde LDK 700.000 medlemmer (Rogel, 2003: 173). Rugova var kjent for sin rolige og åpne natur oppfordret til å være rolige å vente, da serberne bare ventet på en unnskyldning til å angripe provinsen. Pasifisme vis à vis serberne og var ett av Rugovas grunnprinsipper. LDK utarbeidet langsiktige mål. Disse var å arbeide mot Kosovo som republikk så lenge Jugoslavia eksisterte. Dersom Jugoslavia skulle kollapse var målet å oppnå uavhengighet. Målet var altså ikke å løsrive seg fra føderasjonen, men å få tilbake de rettighetene de hadde hatt mens Tito levde (Rogel, 2003: 173).

I begynnelsen av 1991 brøt krig ut i republikken Slovenia og etter bare to uker er krigen over Slovenia erklærer seg selvstendig. Krigen i Kroatia brøt ut rett etter og Balkan krigen varte til November 1995 (Rogel, 2003: 174). I denne perioden var ikke Kosovo involvert i noen konflikt og albanerne holdt seg ironisk nok forholdsvis rolige. Lite skjedde i krigsårene. Albanerne fortsatte sitt normale liv, og bortsett fra å boikotte valgene i Serbia i 1990, 1992 og 1994 skjedde det ikke noe som forandret Kosovos situasjon. Serbiske politi- og militærstyrker hadde uansett lite tid til å hankses med Kosovo, da de var opptatt med den tre og ett halvt år-lange krigen i Bosnia.

Mange albanere dro til vest-Europa fra midten av 80-tallet for å hjelpe familien i hjemlandet økonomisk. De fleste dro til Sveits og Tyskland på utkikk etter arbeid og det er anslått at det var så mange som 350.000 albanere i jobb i Tyskland alene (Rogel, 2003: 174). Dette sier sin del om situasjonen i Kosovo på denne tiden. For å kunne overleve i Kosovo på den tiden måtte minst én mann jobbe i utlandet og sende penger hjem til familien i Kosovo.

I november 1995 var altså krigen i Bosnia over og Dayton-avtalen ble underskrevet bare uker etter at kampene var over. Den virtuelle albanske regjeringen ble skuffet da Kosovo-provinsens status ikke engang var på agendaen under Dayton-forhandlingene. Kosovo problemet ble bevisst unngått og det ble klart at Kosovo ble sett på som en del av Serbia. Videre håndtering av Kosovo-provinsen ville blitt tatt hånd om internt. Vesten hadde også overbevist Sali Berisha, Albanias statsminister om å støtte deres beslutning. Albanerne i Kosovo ble ytterligere skuffet da EU offisielt anerkjente den nye Jugoslaviske stat, Serbia og Montenegro. Etter at Rugova protesterte på behandlingen, eller snarere mangelen på behandling, provinsen hadde fått, ble han fortalt at Kosovo ble betraktet som en del av Jugoslavia og at det burde fortsette å være det. I 1997 brøt uroligheter ut etter at den albanske guerillas, Ushtria Çlirimtare e Kosoves (Kosovo Liberation Army) heretter kalt KLA, popularitet økte og flere hevnaksjoner mellom albanere og serbere fant sted. Voldens og konfliktens eskalering bekymret den vestlige verden og slik brøt krigen ut etter flere års konflikt og undertrykkelse.

2.2 1998-2000 – Under og etter Kosovokrigen

I mars 1999 utførte NATO et luftangrep mot strategiske serbiske mål. På denne tiden var situasjonen i Kosovo kritisk og etnisk vold mot kosovoalbanere hadde økt drastisk det siste året. De serbiske myndighetene i Beograd var ikke villige til å finne eller godta en politisk løsning på den økende volden, brudd på menneskerettighetene og undertrykkelsen av demokrati i Kosovo. Dette hadde allerede pågått i nesten ett år før NATO besluttet å gripe inn i situasjonen uten mandat fra FNs sikkerhetsråd. NATO hadde på denne tiden også bevis på at myndighetene i Beograd hadde planer om å intensivere bruken av vold i området og vesten ventet på en humanitær katastrofe (NATO, 2001).

Så mye som 350 000 kosovarer ble drevet på flukt i slutten av 1998. Majoriteten av disse var kosovoalbanere, men også noen kosovo-serbere ble jaget fra hjemmene sine (NATO, 2001). Organiserte voldshandlinger, undertrykkelse, provokasjon og hevn ble utført av både serbere og albanere, men spesielt av serbisk styrker og paramilitære serbere. Det ble altså utført voldshandlinger av både KLA og de serbiske militærstyrkene. KLAs handlinger var likevel ingenting i forhold til hva Serbias militærstyrken gjorde. «[T]he actions of the KLA paled in comparison to the premeditated, well-orchestrated, and brutally implemented campaign of violence and destruction conducted by the forces of the Yugoslav regime against the Kosovar Albanian population» (NATO, 2001).

Det ble utført flere massakrer i Kosovo i perioden 1998-1999, men den massakren som er mest kjent og som ble vist i medier i hele verden var massakren i Racak 15. januar 1999. Denne massakren sjokkerte det internasjonale samfunnet og krevde livet til 40 uværpede kosovoalbanske sivile (NATO, 2001).

The massacre [...] in the village of Racak [...], according to the OSCE/ODIHR report, most graphically illustrates the descent into violence amounting to war crimes and crimes against humanity. It shocked the international community and crystallised its resolve to find a solution to the crisis. (NATO, 2001).

Forsøk på å finne en fredelig løsning på konflikten var utallige. Sanksjoner mot Serbia, trusler om vold og hyppige besøk til Beograd av viktige personer var midler det internasjonale samfunn brukte for å forsøke å få en diplomatisk og fredelig løsning på Kosovo-konflikten. Javier Solana, NATOs generalsekretær, Richard Holbrooke, USAs spesialutsendelse og Wesley Clark, «Supreme Allied Commander Europe», er alle eksempler på viktige internasjonale personer som besøkte Beograd og president Milosevic av diplomatisk initiativ (NATO, 2001). Det viktigste av disse diplomatiske initiativene til en fredelig løsning av konflikten i Kosovo var forhandlingene om en fredsavtale i Rambouillet, utenfor Paris, som også mislyktes. 6. Februar 1999 møttes representanter fra Kosovo og Serbia utenfor Paris etter at kontaktgruppen for tidligere Jugoslavia, som besto av Tyskland, Italia, Frankrike, USA, Russland og Storbritannia, hadde blitt enige om å kalle inn partene til forhandling. Forhandlingene i Rambouillet ble støttet av NATO, som advarte begge parter om at NATO var

blitt enige om å bruke luftangrep dersom det ble nødvendig. Forhandlingene varte i sytten dager før de brøt sammen, men et nytt møte ble avtalt i midten av mars. Rambouillet-avtalen tilbød Kosovo stor grad av autonomi, men ikke selvstendighet og sikret av et nærvær av NATO-styrker, i tillegg til å avvæpne den albanske guerillaen. Regionen skulle altså fremdeles tilhøre Jugoslavia, men serberne måtte godta at Kosovo fikk høy grad av selvstyre, og måtte i tillegg trekke ut sine militære styrker fra området. Denne avtalen var i utgangspunktet uakseptabel for den kosovoalbanske delegasjonen. De kosovoalbanske representantene skrev tilslutt likevel under på avtalen, i forvisning om at dette ville gi dem den støtten fra NATO som de hadde ventet på, når den jugoslaviske delegasjonen som forventet nektet å underskrive. Samtidig som forhandlingene pågikk, forberedte serbiske styrker seg på å intensivere sine militære operasjoner mot kosovoalbanerne, noe som viser at serbiske myndigheter aldri vurderte å finne en fredelig løsning på konflikten i Kosovo (NATO, 2001). Etter et siste forsøk fra Richard Holbrook, på å løse konflikten med diplomatiske midler, ble den tidligere nevnte luftangrepsoperasjonen, kalt «Operation Allied Force», realisert og varte i 78 dager (NATO, 2001).

10. juni 1999 blir FNs sikkerhetsråds resolusjon 1244 vedtatt. FNs midlertidige sendelag, The United Nations Interim Mission in Kosovo (UNMIK), skulle etter mandat fra denne resolusjonen administrere Kosovo. Resolusjonen la folkerettslig grunnlag for etablering av Kosovos institusjoner, altså regjering og parlament. Etter at disse demokratiske institusjonene, i tillegg til et system for å ivareta minoriteters interesser, var på plass, skulle Kosovos endelige status avgjøres (United Nations Security Council, 1999: 3-4).

NATO-styrker, kalt KFOR (Kosovo Force), ble utplassert i Kosovo 12. juni 1999, to dager etter at resolusjonen ble vedtatt, og skulle, i likhet med luftangrepet, hindre den humanitære katastrofen som var i ferd med å utfolde seg. Denne styrken besto i utgangspunktet av 50 000 soldater, men ble etterhvert redusert når trusselen minsket. KFORs oppgave først og fremst hindre oppblussing av konflikten, men styrken skulle også sørge for at et sikkert miljø fritt for opptøyer (NATO, 2012).

2.3 2000-2013 – Veien til selvstendighet og videre

Etter krigen har som sagt både FN og NATO, representert av UNMIK og KFOR, bidratt til å unngå gjenoppblussing av konflikten. Selv om dette er et sentralt aspekt i Kosovos historie, fokuserer oppgava på avtaler som enten har blitt forsøkt gjennomført eller som faktisk har blitt implementert. Grunnen til dette er at det er prosessen Kosovo har gjennomgått som er viktig, og ikke selve historien.

Etter seks år under UNMIK-styre, la den norske diplomaten og FNs spesialutsending til Kosovo, Kai Eide frem en rapport for FNs generalsekretær der han anbefalte at tiden var moden for å begynne prosessen for å avgjør Kosovos endelige status. Daværende generalsekretær, Kofi Annan, uttalte følgende om rapporten:

I [...] intend to initiate preparations for the possible appointment [...] of a special envoy to lead the future status process. In undertaking this sensitive exercise, the special envoy would be conscious of concerns in the subregion. I would emphasize that, at the same time, standards implementation must continue with greater commitment and results. Progress in this regard is essential for the success and sustainability of any future (United Nations Security Council, 2005: 1).

Demokratiske standarder var, ifølge Eide, ikke fullt ut oppnådd. Likevel mente han at begge sider i konflikten hadde behov for klarhet. Hovedkonklusjonen i Eides rapport var altså at tiden var inne for å starte forhandlingen om Kosovos fremtidige status til tross for de vedtatte «standardene», spesielt med tanke på situasjonen for minoritetene og respekten for lov og orden, ikke var gjennomførte på en tilfredsstillende måte (UNSC S2005/635, 2005: 2ff).

Martti Ahtisaari ble utnevnt til å lede statusforhandlingene av FNs generalsekretær, etter at rapporten ble diskutert i Sikkerhetsrådet 24. oktober 2005. Eides anbefalinger fikk full støtte av medlemmene i sikkerhetsrådet (Utenriksdepartementet, 2006).

I de innledende forhandlingene var de serbiske og kosovarske myndighetene helt uenige og hadde kraftige motsetninger til hverandres synspunkt. Myndighetene i Beograd markerte sterk

og unison motstand mot et uavhengig Kosovo. De kosovarske myndighetene var like unisone og mente at statusforhandlingene bare hadde ett akseptabelt utfall; selvstendighet (Utenriksdepartementet, 2006). Begge parter inntok altså posisjoner som blokkerte for kompromisser.

2.3.1 Ahtisaaris «Comprehensive Settlement Agreement» og selvstendighetserklæringen

I 2007 la Martti Ahtisaari frem et forslag til løsning på statusspørsmålet (Comprehensive Settlement Agreement). Essensen i denne var at Kosovo skulle bli selvstendig stat og få egen grunnlov, egne væpnede styrker og selvstendig plass i internasjonale organisasjoner. Ahtisaari-planen inneholdt også garantier for minoritetene i Kosovo, først og fremst den serbiske minoriteten, og slo fast Kosovos «multietniske karakter». Også beskyttelse av serbisk-ortodokse minnesmerker var et punkt som Kosovo måtte oppfylle før de, ifølge Ahtisaari-planen kunne erklære sin selvstendighet. Planen inneholdt også en tidsramme for gjennomføringen av uavhengighetsprosessen (Utenriksdepartementet, 2011).

Kosovos nasjonalforsamling vedtok å støtte planen, men den serbiske minoriteten i Kosovo boikottet valgene som ble holdt i 2007 og deltok ikke i Kosovos nasjonalforsamling. Serbia avviste også planen umiddelbart og brakte saken inn for FN. Serbias krav ble avvist av alle faste medlemmer i FNs Sikkerhetsråd bortsett fra Russland, som blokkerte vedtak som støttet Ahtisaaris plan for Kosovo. Da et nytt forsøk på å oppnå enighet mellom Kosovo og Serbia feilet, erklærte Kosovo sin uavhengighet fra Serbia 17. februar 2008, med støtte fra de største vestlige maktene, særlig USA (Vidmar, 2009: 802ff).

Kosovos uavhengighet er blitt anerkjent av 104 medlemsland i FN, inkludert 23 EU-medlemmer (store norske leksikon, ingen dato). De fleste av disse landene som har anerkjent Kosovo, deriblant Norge, forutsetter at kosovarske myndigheter gjennomfører Ahtisaari-planen. Gjennomføringen av planen overvåkes av det internasjonale samfunnet. Dette har ført til opprettelsen av Den internasjonale sivile representantens kontor (ICO) som har sitt mandat

fra en internasjonal styringsgruppe (ISG). ISG er opprettet av landene som har anerkjent Kosovo og Norge deltar aktivt. UNMIKs tilstedeværelse har som konsekvens blitt trappet kraftig ned og det er planlagt at UNMIK vil fases ut i takt med at Kosovo selv overtar ansvaret for landets institusjoner og demokratibyggning (Utenriksdepartementet, 2011).

Ahtisaari-planen definerer også en rolle for EU, OSCE og NATO i Kosovo. EULEX (European Union Rule of Law Mission), EUs sendelag til justissektoren, er EUs største sivile operasjon noensinne.

A European Security and Defence Policy (ESDP) Mission will monitor, mentor and advise on all areas related to the rule of law. It will assist Kosovo in developing efficient, fair and representative police, judicial, customs, and penal institutions. (Bureau of European and Eurasian Affairs, 2009).

EULEX skal, ifølge Ahtisaari-planen altså overvåke, veilede og gi råd innenfor rettssikkerhetsområdene, i tillegg til politi-, toll- og rettsapparat.

2.3.2 Sikkerhetssituasjonen i Kosovo umiddelbart etter selvstendighetserklæringen

Kosovo today, despite its declaration of independence, is an [«]unfinished state[»], with only limited sovereignty and divided, de facto, into a Serb north and an Albanian dominated south. Neither UNMIK nor EULEX have so far been able to do anything to prevent the partition of the country (Dzihic & Kramer, 2009).

I nord-Kosovo, i Mitrovicas serbiske del, ble det holdt protester og to grenseoverganger mellom Serbia og Kosovo ble ødelagte etter demonstrasjoner holdt av kosovo-serbere. I resten av Kosovo forble situasjonen noenlunde stabil. Den sannsynlige årsaken til dette er KFORs tilstedeværelse. KFOR hadde våren 2008 14,500 soldater utplassert, noe som holdt situasjonen under kontroll i sør-Kosovo (Dzihic & Kramer, 2009: 5).

Sikkerhetssituasjonen i Kosovo har blitt stabil etter selvstendighetserklæringen, til tross for at det i de serbiskdominerte områdene i nord-Mitrovica eksisterer et maktvakuum. De kosovarske myndighetene har ikke reell makt i området, og perspektivet for fremtidig

myndighetsutøvelse fra Prishtina er dårlig. Politiske, kulturelle og språklige forskjeller gjør de serbisk-dominerte regionenes integrasjon i Kosovo vanskelig (Dzihic & Kramer, 2009: 8-9). Dette er en stor utfordring for landets videre utvikling og er også ett av punktene i Ahtisaari-planen. I serbisk-dominerte områder ellers i landet er situasjonen mer normalisert og folkegruppene er mer integrerte i samfunnet, selv om det fremdeles finnes store utfordringer (Dzihic & Kramer, 2009: 8-9).

2.3.3 Den internasjonale domstolen i Haags dom om Kosovos selvstendighetserklæring

I juli 2010 avga Den internasjonale domstolen i Haag en rådgivende dom om at Kosovos unilaterale selvstendighetserklæring ikke var i strid med folkeretten. Dette etter at Serbia klaget inn saken til FN og FNs generalforsamling rettet spørsmålet til domstolen. Spørsmålet som ble stilt var som følger: «Is the unilateral declaration of independence by the Provisional Institutions of Self-Government of Kosovo in accordance with international law?» (United Nations, 2010: 1).

Den internasjonale domstolen i Haag slår først fast at de har myndighet og kompetanse til å besvare spørsmålet. Deretter slår de også fast at de ikke tar hensyn til politiske motiv eller aspekt ved spørsmålet. De tar heller ikke hensyn til hvordan den rådgivende dommen påvirker den politiske situasjonen i forhold til Kosovo og Serbia og stiller seg nøytrale til saken (International Court of Justice, 2010: 15ff).

Whatever its political aspects, the Court cannot refuse to respond to the legal elements of a question which invites it to discharge an essentially judicial task, namely, [...] an assessment of an act by reference to international law. The Court has also made clear that, [...] it is not concerned with the political nature of the motives which may have inspired the request or the political implications which its opinion might have (International Court of Justice, 2010: 16).

ICJ tok både for seg prosessen som ledet opp til selvstendighetserklæringen og selve erklæringen. Under generell lov kom det også frem at det ikke finnes noen internasjonal lov som gjør en selvstendighetserklæring ulovlig, men at det derimot finnes lover som gir rett til selvstendighet (International Court of Justice, 2010: 37).

Etter å ha undersøkt all relevant informasjon og alle lover som har tilknytning til saken, inkludert tidligere selvstendighetserklæringer som FN har fordømt (International Court of Justice, 2010), konkluderte ICJ med at Kosovos selvstendighetserklæring av 17. februar 2008 ikke er i strid med generell internasjonal lov. Dette fordi generell internasjonal lov ikke inneholder relevante forbud mot selvstendighetserklæringer. Videre konkluderer domstolen at selvstendighetserklæringen ikke er i strid med verken Sikkerhetsrådets resolusjon 1244 om Kosovo eller det konstitusjonelle rammeverket. Ergo, var erklæringen ikke i strid med gjeldende internasjonal lov. «By ten votes to four, Is of the opinion that the declaration of independence of Kosovo adopted on 17 February 2008 did not violate international law.» (International Court of Justice, 2010: 54).

I september 2010, vedtok FNs hovedforsamling en resolusjon som tok domstolens uttalelse til etterretning. Resolusjonen la utgangspunktet for åpning av dialog om praktiske spørsmål mellom Beograd og Prishtina.

[The General Assembly] Welcomes the readiness of the European Union to facilitate a process of dialogue between the parties; the process of dialogue in itself would be a factor for peace, security and stability in the region, and that dialogue would be to promote cooperation, achieve progress on the path to the European Union and improve the lives of the people. (United Nations, 2010: 2).

2.3.4 Avtaler og forsøk på normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia

Etter Kosovos selvstendighetserklæring i 2008 oppsto det tekniske problemer på områder som før hadde vært forholdsvis problemfrie. Handelen mellom Kosovo og Serbia hadde økt kraftig i 2007, etter at Kosovo, representert av UNMIK, og Serbia ratifiserte og implementerte handel under «The Central European Free Trade Agreement», kalt CEFTA 2006. Etter implementeringen av denne avtalen, var tollprosedyrene de samme som mellom andre land i regionen. Dette fordi Serbia anerkjente Kosovo som et separat tollområde i denne avtalen (CEFTA, 2013). Før selvstendighetserklæringen i 2008, utstedte UNMIK offentlige

identifikasjonsdokumenter som pass, ID-kort og bilskilt. Kosovoalbanere hadde, årene UNMIK utstedte disse, ikke problemer med å reise til eller gjennom Serbia. Etter selvstendighetserklæringen ble forholdet mellom Kosovo og Serbia igjen anspent. Dette fordi Serbia nektet å anerkjenne erklæringen og så på denne som ulovlig.

Kosovarske myndigheter overtok UNMIKs rolle som identifikasjonsutsteder. Som en konsekvens av dette stanset både flyten av varer og mennesker, fordi Serbiske myndigheter ikke anerkjente verken reisedokumenter eller varer stemplet av Kosovo-tollen. I tillegg begynte Serbia å gi pass og identifikasjonskort til kosovarske innbyggere. På ett tidspunkt fantes det tre forskjellige pass kosovarske innbyggere kunne ha; kosovarsk-, serbisk-, eller UNMIK-pass. Det var først og fremst serbere som valgte å benytte seg av muligheten til å få serbisk pass. I tillegg innførte de to statene lover og regler på grenseoverganger mellom Serbia og Kosovo, som begrenset befolkningenes reisefrihet dersom de ikke hadde det som ble ansett å være riktige reisedokumenter.

Problemene som omhandlet reisefrihet og tollprosedyrene ble blant de første problemene det ble forhandlet om i den EU-fasiliterte dialogen mellom Kosovo og Serbia. Denne ble åpnet i mars 2011 (European Union, 2011). En avtale angående bevegelsesfrihet ble nådd fire måneder senere. Denne avtalen tillot kosovarer å reise inn i Serbia ved bruk av kosovarske identifikasjonsdokumenter (og omvendt), og fastsatte i tillegg regler for bruk av bilskilt ved reising i de to områdene (European Union II, 2011). Det måtte fire EU-fasiliterte møter til for at denne avtalen skulle nås (European Union II, 2011).

Å komme til enighet om en tollavtale var mer komplisert. Det at forhandlingene om tollavtalen ble brutt i juni og juli 2011 førte til flere komplikasjoner (Grupi per Studime Politike dhe Juridike, 2011: 6-7). Disse komplikasjonene førte deretter til tilbakefall i dialogprosessen og minsket også den positive effekten av områdene de allerede var kommet til enighet om. Dette førte til at Kosovo umiddelbart boikottet serbiske varer. 25. juli sendte kosovarske myndigheter politistyrker til grenseovergangene Jarinje og Brnjak for å gjennomføre boikotten og sende tilbake serbiske varer på grensen (Grupi per Studime Politike dhe Juridike, 2011: 6-7). Kosovo-serbere i nord svarte med å blokkere veiene til disse grenseovergange og å skyte på politistyrkene. For å finne en løsning på dette problemet

gjenopptok EU samtaler mellom Beograd og Prishtina. Grenseovergangene ble lagt under KFORs kontroll til september samme år. I perioden juli til september utgjorde veisperringer en utfordring for bevegelse mellom Kosovo og Serbia, mens fraværet av en tollavtale fortsatte å hindre handelen mellom de to landene. Representanter fra Prishtina og Beograd gjenopptok forhandlingene om en tollavtal 2. september. Landene ble enige om å gjenoppta handel, med det forbehold at Kosovos eksportvarer skulle merkes «Kosovo customs» (Grupi per Studime Politike dhe Juridike, 2011: 6-7).

En «IBM agreement» ble nådd i desember 2011 og førte til bedre muligheter for bevegelsesfrihet og handel mellom Kosovo og Serbia. IBM-avtalen la til rette for at grenseovergangene mellom de to landene skulle slås sammen og bli bemannet av én representant hver fra EU, Kosovo og Serbia. EULEX skulle også, ifølge avtalen, overta myndigheten på grenseovergange Jarinje og Brnjak selv om både kosovarske og serbiske representanter er tilstedeværende (Hamilton & Sapic, 2013: 9). Hva «IBM» står for er det uenighet om. Tradisjonelt sett står «IBM» for «Integrated Border Management» og er den betydningen både EU og Kosovo støtter. Serbia derimot mener forkortelsen står for «Integrated Boundary Management», noe som vil betegne Kosovo som et ikke-surverent område (Hamilton & Sapic, 2013: 7). Det er interessant å se at bare akronymet «IBM», uten videre forklaring, ble brukt i avtalen som ble nådd. Dette sannsynligvis fordi Serbia ikke ville akseptert avtalen dersom spesifiserte akronymet «IBM-s» betydning.

EU-fasiliterte samtaler mellom Kosovo og Serbia begynte i mars 2011. Siden den gang har, som vist, landene inngått flere avtaler, blant annet innen handel, toll og bevegelsesfrihet. I desember 2012, ble Serbia og Kosovo gitt betingelser som var nært knyttet til normaliseringen av de bilaterale relasjonene mellom landene. Disse betingelsene ble gitt av EUs medlemsland og var krav som måtte oppfylles for å kunne komme videre i landenes respektive integrasjon i EU. Betingelsen som ble stilt til Serbia var at de skulle gjøre betydelig fremgang i forhandlingene om hvordan de serbiske fellesskapene skal styres (International Crisis Group, 2013). Det måtte likevel ti forhandlingsrunder til for å komme frem til «[The] [f]irst agreement of principles governing the normalisation of relations» (European Commission II, 2013), heretter kalt normaliseringsavtalen.

Den 19. april 2013 signerte Hashim Thaci og Ivica Dacic, statsministerne i henholdsvis Kosovo og Serbia denne avtalen, som ble inngått innenfor de rammene for dialog og forhandling som ble tilrettelagt av Catherine Ashton, EUs representant og fasilitator. Avtalen tilrettelegger organisering av lokale valg i Kosovo 3. november 2013, etablerer et fellesskap av kommuner med majoritet av kosovo-serbere, og legger til rette for en gradvis integrering av retts- og politistrukturer i det serbisk-dominerte kommuner inn i Kosovos administrative og juridiske rammer. Avtalen ble supplert av en omfattende implementeringsplan i mai 2013 (European Commission, 2013).

Implementeringsplanen ble signert 21. mai 2013 som et supplement til normaliseringsavtalen. I denne planen ble partene enige om en implementeringskomité som skal ha ansvar for å overvåke implementeringsprosessen. I tillegg skal hver side tilpasse juridisk rammeverk for å implementere normaliseringsavtalen. Av implementeringsplanen kommer det også frem at en komité for etableringen av de serbisk-dominerte kommunenes fellesskap skal opprettes. Videre skal det også opprettes en gruppe for fastsetting av tidsramme og planer for integrering av serbisk sikkerhetspersonell inn i kosovarske institusjoner og strukturer (Deda & Qosaj-Mustafa, 2013: 9). EU, KFOR og OSCE skal assistere i implementeringen av avtalen.

Scope of this Law is the First International Agreement of Principles Governing the Normalization of Relations between the Republic of Kosovo and the Republic of Serbia, and this agreement constitutes integral part of this law. This law shall be implemented by the Republic of Kosovo with the assistance of the European Union, (EU), the North Atlantic Treaty Organization Forces in Kosovo, (KFOR), and the Organization for Security and Cooperation in Europe, (OSCE). (Republic of Kosovo Assembly, 2013: 2).

Kosovos parlament ratifiserte normaliseringsavtalen og implementeringsplanen 27. juni 2013 og innførte en lov om ratifikasjonen. Artikkel to i loven, som vises overfor fastsetter omfanget og virkeområder for normaliseringsavtalen.

Dette kapittelets historiske bakgrunn har hovedsaklig tatt for seg perioden etter Titos død i 1980 og frem til 2013 og legger et grunnlag for forståelse av oppgavens analyse. Punkter dette kapittelet klargjør er det kompliserte forholdet mellom Kosovo og Serbia, samt Kosovos forhold til EU. I tillegg greier denne delen ut om Kosovos tiltak for bedring av landets

relasjoner til både EU og Serbia. Serbias nasjonalistiske periode som blomstret på 80-tallet er bakgrunnen til forverring i forholdet mellom statene og krigen som brøt ut i 1998. Disse faktorene er også av stor betydning for å forstå relasjonen mellom Kosovo og Serbia både etter krigen og under normaliseringsprosessen som pågår mellom landene.

Kapittel 3 Normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia

Etter Kosovo-krigen lå Kosovo i grus, både med hensyn til infrastruktur og økonomi. Den albanske befolkningen i Kosovo var blitt drevet på flukt av serbiske militære styrker i et forsøk på å rense området for albanere. Hovedutfordringen dette kapittelet diskuterer og analyserer er normaliseringen av forholdet mellom Kosovo og Serbia. Dette først og fremst ved å utforske normaliseringsavtalen av 19. april 2013, fordi denne avtalen blir sett på som historisk og som det første steget mot normalisering av relasjoner mellom Serbia og Kosovo. Dette problemet må minimaliseres eller helst løses helt for at landet skal kunne ha mulighet til å begynne forhandlinger om integrasjon inn i den Europeiske Union. Forhandlinger på statlig nivå, med EU som fasilitator er av de eneste tiltakene som har blitt gjort for å normalisere relasjonene mellom Kosovo Serbia.

Konflikten mellom serbere og albanere går langt tilbake i tid og kan dateres til det sjette århundre, da slaverne krysset Donau og forflyttet seg til Balkan-området. Dette førte til at albanerne flyttet seg østover til området som i dag er kjent som Kosovo. I løpet av 1100-tallet var det meste av dyrkbar jord i slaviske hender. Siden den gang har konflikten mellom albanere og serbere vært tilstede, men ikke alltid like synlig. På slutten 1400-tallet tok Ottomanerne kontroll over Kosovo-området. I denne perioden levde serbere og albanere side ved side noenlunde fredfullt (Jansen, 1999), men slik skulle det ikke fortsette.

Kosovo-krigen har satt tydelige spor i Kosovos befolkning. Mødre har mistet sønner, koner har mistet menn, og døtre har mistet fedre. Nå forventer EU at det kosovarske og serbiske forholdet skal normaliseres. Det har vært konflikt i dette området i lang tid, noe som fører til at fiendtlighet og konflikt har blitt overført fra generasjon til generasjon. Derfor kan normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia være en prosess som tar lenger tid enn EU er villig til å gi Kosovo og Serbia. Oppløsningen av Jugoslavia fulgte i stor grad etniskkulturelle skillelinjer, men dette var ikke tilfellet i Kosovo. Den største konsekvensen er at det ennå er store motsetninger og mistillit til serberne i Kosovo, selv om det nå er femten år siden kampene tok slutt. Likevel kjemper Kosovos myndigheter for å normalisere forholdet med Serbia, da EU har satt dette som betingelse for videre diskusjon om integrasjon inn i EU,

ved forhandling om en Stabiliserings- og assosiasjonsavtale (SAA-avtale) (European Commission, 2011: 22ff).

Betingelsen som ble satt for at Kosovo og EU skulle åpne forhandlingene om en SAA-avtale inkluderte, som sagt, normalisering av Kosovos forhold til Serbia. Dette innebærer at Kosovo må fortsette implementering av avtaler som har blitt inngått med Serbia, spesielt normaliseringsavtalen, og å fortsette den EU-fasiliterte dialogen med serbiske myndigheter om temaer som ennå ikke er gjennomgått (European Commission, 2013: 4).

The war of 1999 as a part of successive wars in the Balkan region changed the reality and fate of Kosovo and its inhabitants, especially those living in Mitrovica. North Mitrovica is a “no-mans-land” city, even 15 years after the last conflict, and remains a divided city along Ibar River. (Emini,2014).

Slik beskriver Donika Emini (2014), forsker for Kosovos senter for sikkerhetsstudier, byen Mitrovica i nord-Kosovo. I løpet av disse årene har Mitrovica forblitt et konfliktområde, som sådan har forblitt en fryst konflikt. Nord for elven Ibar som renner gjennom byen bor det flest serbere. Disse nekter å anerkjenne Kosovos selvstendighetserklæring (Emini, 2014). For å oppheve den fryste konflikten i dette området må en stor innsats til fra flere sider.

Kosovoalbanerne må legge tilrette for at nord-Mitrovica skal kunne integreres inn i resten av Kosovo, Serbia må legge press på og vise at de støtter en slik ordning, og internasjonale organisasjoner må være til stede og fasilitere denne lange og kompliserte prosessen, i tillegg til å sørge for at nødvendige forandringer blir implementerte .

En avtale som tar sikte på å implementere de imperative endringene har vært nødvendig. Man vil da kunne se en fremgang i forholdet mellom landene. Selv om en slik fremgang i forholdet mellom Kosovo og Serbia ikke kommer frem i befolkningen, kan man se det på det statlige plan, blant annet med avtaler som normaliserer handel og andre økonomiske forhold.

Eksempler på slike avtaler er tollavtalen og avtalen om bevegelsesfrihet mellom landene, som ble nådd i 2011 (Grupi per Studime Politike dhe Juridike, 2011: 6-7).

Et annet eksempel på en slik nødvendig avtale, er den som ble fremforhandlet og signert 19.

april 2013. Nedenfor følger et utdrag fra en artikkel skrevet i *The Economist* 27. april 2013:

T[he] deal struck between Serbia and Kosovo on April 19th was nothing short of historic. It was a big success for Catherine Ashton, the European Union's foreign-policy chief, who mediated ten gruelling rounds of talks between the leaders of the two sides. And it demonstrates that the lure of EU enlargement is still sufficiently strong to get people and countries to do things that they would otherwise resist. (The Economist, 2013).

Det tok altså ti utmattende runder før avtalen var ferdig forhandlet, noe som beviser motstand med hensyn til avtaler dem i mellom. The Economist påstår at EU-medlemskap får folk og land til å gjøre ting de ellers ville stått imot. Denne påstanden er ikke helt presis, da det er statene, altså lederne i Serbia og Kosovo, som har fremforhandlet avtalen. Folkets synspunkt på denne avtalen har ikke blitt sett på som relevant. Man har gått ut i fra at folket vil det staten vil, noe som ikke er en gyldig slutning i dette tilfellet. Dette fordi Kosovo har blitt lagt under press av EU og USA for å få gjennom en avtale, noe som har ført til en lite tilfredsstillende avtale for Kosovos innbyggere. Serbia har også blitt lagt under press, men president Tomislav Nikolic har sagt klart ifra at det ikke er akseptabelt. «The meeting with Biden comes at the U.S.'s request[.] I would treat any pressure as an indecent form of discussion.» (Filipovic, 2013). Serbia har videre bedt om internasjonalt press på Kosovo for å få disse til å inngå kompromisser (Filipovic, 2013). Ivica Dacic, Serbias statsminister, ønsker at Kosovos statsminister, Hashim Thaci, skal gi serbere i Kosovo «political and other rights» (Filipovic, 2013). Rettighetene de krever inkluderer rettigheter i rettsvesenet, innen utdanning og et eget serbisk politi i serbisk-dominerte kommuner.

3.1 Normaliseringsavtalen av 19. april 2013

Etter ti harde forhandlingsrunder kom Serbia og Kosovo altså frem til en avtale som skal normalisere forholdet mellom de to landene, og en implementeringsplan ble signert én måned senere (Deda & Qosaj-Mustafa, 2013: 9). Normaliseringsavtalen avklarer ikke Kosovos status og hvordan Serbia og Kosovos vei mot EU-integrasjon skal defineres. For fem EU-medlemmer er Kosovos vei inn i EU sammen med Serbia, som en del av dette landet. For 23 medlemsland er Kosovos integrasjon inn i EU ikke sammen med Serbia, men som et selvstendig land. Normaliseringsavtalen utsetter dette problemet og søker å opprette en

makt-delingsmekanisme i nord-Kosovo som er aktuell både for Prishtina og for Beograd (Mehmeti, ingen dato: 7-8). Det faktum at en avtale har blitt ratifisert er et steg mot bedre relasjoner mellom Kosovo og Serbia, selv om avtalen ble nådd under press og med mål om å gjøre fremskritt i integrasjonsprosessen. Likevel har EU-integrasjon vært hovedinnflytelsen som har presset prospektet om en avtale fremover. (Mehmeti, ingen dato: 8). Med dette som mål, kan man dra i tvil hvor engasjerte og klare myndighetene i Kosovo og Serbia faktisk er til å normalisere forholdet dersom ønsket om integrasjon i EU ble fjernet fra bildet. Dette er noe EU og andre eksterne aktører er klare over og som legger press på disse aktørene til å finne nye måter å lokke Kosovo og Serbia på. Dette viser at normaliseringsprosessens utvikling i fremtiden avhenger av EUs vilje til å engasjere seg på Balkan og om EU lykkes i å holde integreringsperspektivet åpent for disse to landene.

Normaliseringsavtalen er ment å styrke Kosovos integrasjonsmulighet i EU, men den er også ment til å åpne en prosess som fører til utvikling, samarbeid og forsoning mellom både kosovoalbanere og kosovoserbere, i tillegg til på Balkan generelt. Det er i høy grad interessen om å nærme seg EU som har ført til at normaliseringsavtalen og forpliktelsen om å gjennomføre denne. En felles enighet mellom Kosovo og Serbia om at det på grunn av historiske problemer er nødvendig å starte en dialogprosess og et samarbeid med mål om mer åpne bilaterale relasjoner ville vært mer optimalt. Med tanke på den politiske utviklingen mellom Kosovoalbanere og Serbere siden slutten av 1800-tallet og spesielt de to siste tiårene, har en slik felles enighet syntes vanskelig å oppnå (Mehmeti, ingen dato: 2). Med utgangspunkt i dette kan man si at den nåværende dialogen mellom Kosovo og Serbia er en dialog basert på egen vinning og press fra eliten, i motsetning til å en dialog basert på gjensidig vilje til å tilgi og faktisk bedring av relasjonene.

Avtalen fra 19. april 2013 inneholder femten punkter som Kosovo og Serbia skal forholde seg til og implementere for å normalisere relasjoner mellom disse. De seks første punktene i avtalen omhandler de rettighetene Serbias statsminister Ivica Dacic ønsket å få gjennomført i Kosovo, nemlig rettigheter innen rettsvesenet og serbisk politi i de serbisk-dominerte kommunene. I avtalen kommer det frem at kommunene Nord-Mitrovica, Zvecan, Zubin Potok og Leposavic, som er de serbisk-dominerte kommunene i Kosovo, skal ha en egen kosovo-

serbisk politisjef. Den kosovarske politistyrken, skal gjenspeile befolkningen i de fire kommunene med høy andel av kosovo-serbere. Den regionale politisjefen skal samarbeide med politisjefene i de andre regionene. Videre skal en kosovo-serbisk domstol bli integrert inn i Kosovos juridiske rammeverk. Denne domstolen skal bestå av kosovo-serbiske dommere og ta seg av alle saker som omhandler kosovo-serbere fra de serbisk-dominerte kommunene (Republic of Kosovo Assembly, 2013). Denne desentraliseringsprosessen vil føre til mindre teoretisk makt over de gjeldende områdene. Likevel er mindre teoretisk makt gunstigere enn ingen reell makt og maktvakuum slik situasjonen er i dag. Dette fører til at det som i utgangspunktet ser ut til å være en tapssituasjon for Kosovo, i realiteten heller styrker Kosovos myndighet i området, selv om de gir fra seg myndighet til de serbiske kommunene. Dette forutsatt at de seks første punktene implementeres som avtalt og at punktene sju til ti, som integrerer de serbisk-dominerte områdene i nord inn under kosovarsk myndighet også implementeres slik de skal.

Punkt sju lyder inkluderer at det bare skal være én politistyrke i Kosovo og at «[a]ll police in northern Kosovo shall be integrated in the Kosovo Police framework. Salaries will be only from the [Kosovo Police].» (Republic of Kosovo Assembly, 2013). Lokale serbiske ledere vil kunne nominere politisjefer, mens det vanlige politiet vil «reflect the ethnic composition of the [local] population.» (Republic of Kosovo Assembly, 2013). Kosovos innenriksminister skal velge politisjef blant de som er nominert av de lokale serbiske lederne. I Punkt sju til ti gis Prishtina altså den endelige myndigheten over politiet og domstolene i de serbiske områdene, slik vi ser i punkt sju.

Punkt fjorten er ett av de mer konkrete punktene og det eneste bilaterale momentet i avtalen, og lyder som følger: «It is agreed that neither side will block, or encourage others to block, the other side's progress in their respective EU path.» (Republic of Kosovo Assembly, 2013). Da alle EU-medlemmer enstemmig må stemme for, for at et nytt land skal integreres inn i Unionen, er dette punktet avgjørende for om Kosovo noen gang skal ha mulighet til å bli medlem. Dette fordi Serbia allerede har fått klarsignal for å starte forhandlingene om medlemskap, mens Kosovo iløpet av 2014 skal begynne forhandlinger om en stabiliserings- og assosieringsavtale (Europaportalen, 2013).

Ahtisaari-planen og normaliseringsavtalen av 19. april 2013 er like på flere punkter. For eksempel er punkt ni i Ahtisaari-planen og punkt ni i normaliseringsavtalen like på flere områder. Nedenfor følger punkt ni i henholdsvis Ahtisaari-planen og normaliseringsavtalen:

The Settlement provides for a professional, multi-ethnic and democratic Kosovo security sector[.] [...] The Kosovo Police Force shall have a unified chain of command throughout Kosovo, with local police officers reflecting the ethnic composition of the municipality in which they serve. In Kosovo Serb majority municipalities, the Municipal Assembly shall have enhanced competencies in the selection of the police station commander. (United Nations Security Council, 2007: 7).

There shall be a Police Regional Commander for the four northern Serb majority municipalities (Northern Mitrovica, Zvecan, Zubin Potok and Leposavic). The Commander of this region shall be a Kosovo Serb nominated by the Ministry of Interior from a list provided by the four mayors on behalf of the Community/Association. The composition of the [Kosovo Police] [...] in the north will reflect the ethnic composition of the population of the four municipalities. [...] The regional commander of the four northern municipalities will cooperate with other regional commanders. (Republic of Kosovo Assembly, 2013).

Både Ahtisaari-planen og normaliseringsavtalen beslutter at serbisk-dominerte kommuner skal få rettigheter innen politistyre. Den kosovarske politistyrken, kalt «The Kosovo Police Force» i Ahtisaari-planen og «Kosovo Police» i normaliseringsavtalen, skal gjenspeile befolkningen i de fire kommunene med høy andel av kosovo-serbere. Videre ser man at lederne i hver av de serbisk-dominerte kommunene skal ha utvidede rettigheter til å velge den regionale politisjefen, noe som kommer frem i begge avtalene. Et annet eksempel er også punkt fire i Ahtisaari-planen og normaliseringsavtalen, som omhandler utdanning, helse, økonomi. I normaliseringsavtalen er formuleringen som følger: «The Association/Community will have full overview of the areas of economic development, education, health, urban and rural planning.» (Republic of Kosovo Assembly, 2013), sammenlignet med, «[...] enhanced municipal competencies for Kosovo Serb majority municipalities (such as in the areas of secondary health care and higher education); extensive municipal autonomy in financial

matters, including the ability to receive transparent funding from Serbia[.]» (United Nations Security Council, 2007: 4), slik det er skrevet i Ahtisaari-planen. Som vi ser er hovedinnholdet det samme i både punkt fire og punkt ni, og også i det meste av avtalene.

Hvorfor var ikke Ahtisaari-planen akseptabel i 2007, mens en lignende avtale var mer enn god nok i 2013? Grunnen til dette kan være at EU og USA har lagt mer press på Serbia og at landet har innsett at det ikke kommer videre i EU-forhandlingene dersom de ikke viser vilje til å forhandle med Kosovo. Serbia slipper likevel billig unna, blant annet ved å ikke trenge å offisielt anerkjenne Kosovo som suveren og selvstendig stat. I normaliseringsavtalen antydes det bare at Kosovo er selvstendig ved å anerkjenne at Kosovo har egne institusjoner og eget lovverk som de serbisk-dominerte kommunene i nord-Kosovo må tilpasse sitt delvise selvstyre til. Ett av kravene som Serbia måtte oppfylle før de kunne begynne offisielle forhandlinger om EU-medlemskap var nettopp det å anerkjenne Kosovo som selvstendig stat. Dette har ikke skjedd, men likevel har datoen for medlemskapsforhandlinger blitt satt. EU har altså firt på kravene de har satt og nøyd seg med en delvis anerkjennelse.

EU ser likevel på avtalen som en stor seier og gratulasjonene etter at avtalen var signert var nevneverdige. Mekler Catherine Ashton's gratulasjon lød som følger:

These negotiations have been concluded. The text has been initialled by both Prime Ministers. I want to congratulate them for their determination over these months and for the courage that they have. It is very important that now what we are seeing is a step away from the past and, for both of them, a step closer to Europe. (European Union External Action, 2013).

Også andre viktige personer sendte sine gratulasjoner. NATOs generalsekretær Anders Fogh Rasmussen bemerket at avtalen er et stort skritt med tanke på regional fred og sikkerhet og også ny drivkraft til vest-Balkans integrasjon i EU og NATO (European Union External Action, 2013). OSCEs generalsekretær kaller i likhet med Rasmussen og flere andre viktige politiske figurer avtalen for en historisk avtale og ber om effektiv implementering av avtalen med assistanse fra OSCE (European Union External Action, 2013). Ashton fremhever at signeringen av normaliseringsavtalen fører Kosovo og Serbia et steg nærmere EU og et steg

bort fra fortiden. Dette er en seier for EU, da den vellykkede fasiliteringen av normaliseringsavtalen stadfester Unionens integritet og «soft power».

Dette er bare noen av gratulasjonene gitt til kosovarene og serberne etter 19. april 2013. De fleste nevner at avtalen er en milepæl i Balkans historie og tilbyr statene, spesielt Kosovo, deres hjelp og assistanse, slik vi ser i sitatene fra NATOs og OSCEs generalsekretærer. Det disse ikke nevner er at EU har firt på betingelsen Serbia ble stilt om å anerkjenne Kosovo for å begynne forhandlingene om inntredelsen i EU. Dette minsker Unionens integritet, noe som fører til mindre press på Serbia. For å unngå senere problemer med manglende serbiske myndigheters kompromissvilje, bør EU gjeninnføre betingelsen at Serbia må anerkjenne Kosovo før de blir et fullverdig medlemsland.

Det er enighet om at avtalen er historisk, da tidligere forsøk på forhandlinger har kulminert i intet. Man kan likevel ikke være sikre på at Kosovo og Serbia er klare til å samarbeide så tett for å implementere denne avtalen. Det har som regel vært Serbia som har avbrutt forhandlinger. Ett viktig eksempel på en avtale som ikke ble ratifisert eller implementert av Serbia/den serbisk-dominerte delen av Kosovo er Ahtisaari-planen. Denne planen skulle gi veiledende punkt for å løse Kosovos «status-problem», og var fundamentet for Kosovos selvstendighetserklæring. Ahtisaari-planen har blitt implementert i sør-Kosovo. Nord-Kosovo forble imidlertid utenfor både kosovarske institusjoner og International Civilian office (ICO). Ahtisaari-planen utledet en løsning som skulle gi kosovo-serbere deres egne institusjoner og mulighet til å styre eget samfunn med forbindelse til Serbia, samtidig som området også skulle holde seg innenfor rammeverket til et multietnisk Kosovo.

Om denne avtalen vil være historisk eller ikke, er vanskelig og si. De to siste tiårene viser at avtaler på Balkan, spesielt de avtalene Serbia er involverte i, ikke har vist høy implementeringsgjennomføring (Mehmeti, ingen dato: 2-3). Implementeringsplanen ble signert én måned etter som en supplerings til normaliseringsavtalen. Denne fastslår at en implementeringskomité som skal ha ansvar for å overvåke implementeringsprosessen og at begge parter skal tilpasse juridisk rammeverk for å implementere normaliseringsavtalen. Av implementeringsplanen kommer det også frem at en komité for etableringen av de serbisk-

dominerte kommunenes fellesskap skal opprettes. Videre skal det også opprettes en gruppe for fastsetting av tidsramme og planer for integrering av serbisk sikkerhetspersonell inn i kosovarske institusjoner og strukturer. EULEX, KFOR og OSCE skal assistere i implementeringen av avtalen (Deda & Qosaj-Mustafa, 2013: 9).

Fellesskapet for serbisk-dominerte kommuner (ASM) i Kosovo skulle vært opprettet i midten av desember 2013 etter møter mellom Kosovo og Serbias statsministere både femte og trettende desember, som var ment å regulere lanseringen av ASM. Ytterligere forsinkelser er ventet på grunn av valg i Serbia i mars, EU-parlamentet i mai og i Kosovo i høst. Det er derfor lite sannsynlig at enighet om ASMs lansering skal finnes sted i 2014. Dette kan føre til at fremskritt som til nå har blitt gjort kan reverseres, da det kan oppstå usikkerhet om hvilken lov som gjelder i perioden før nord-Kosovo blir integrert inn i det serbiske systemet (Malazogu, Nic, Ejodus & Zornaczuk, 2014). Det ble arrangert kommunevalg i Kosovo i November 2013. For første gang tok også nord-Kosovo del i et slikt valg og boikott og demonstrasjoner var forventet. Dette skjedde ikke, men derimot ble tre valgsteder stengt på grunn av maskerte menn som stormet lokalet. Dette førte til at OSCE trakk ut sine representanter fra nord-Kosovo og erklærte valget for ugyldig og satt ny dato for valg til 17. september. Denne gangen gikk valget som planlagt, mye på grunn av tilstedeværende sikkerhetsstyrker representerte av KFOR, EULEX, Kosovo Police og serbiske sikkerhetsstyrker i sivile klær (Malazogu et. al, 2014). Det første hinderet etter kommunevalget i Kosovo var å bli enige om hvilken grunnlov som skulle gjelde i de nordlige kommunene. Denne diskusjonen ble hemmet på grunn av uenighet om bruk av kosovarske statssymboler. EUs representanter forsøkte å få gjennom et kompromiss på synligheten av symbolene, men var bestemte på at den kosovarske konstitusjonen skulle brukes i de serbisk-dominerte kommunene i nord-Kosovo, slik som også fremgår av normaliseringsavtalen (Malazogu et. al, 2014). Av de nevnte utfordringene blir det tydelig at kosovo-serbernes vilje til å akseptere normaliseringsavtalen er en imperativ forutsetning for avtalens vellykkede implementering. Dette tyder på at implementeringen av avtalen kan bli komplisert og ikke like rett-frem som først ønsket eller antatt.

Det mest positive med hele avtalen av 19. april 2013 er for Kosovos del punkt fjorten som sier

at ingen av landene skal hindre, eller oppmuntre andre stater til å hindre integrasjon inn i EU. Dette fjerner en stor trussel mot en fremtidig integrasjon av Kosovo inn i den Europeiske Union. Selv om Serbia kan finne andre måter å hindre Kosovos integrasjonsprosess, er frykten for at integrasjon av ett av landene skal utelukke det andre altså sterkt redusert, om ikke helt fjernet etter normaliseringsavtalen. Under forhandlingene var det diskusjoner rundt inkludering av en FN-klausul i normaliseringsavtalen, men denne har blitt utelukket da Kosovo har gått bort fra kravet om en slik klausul i avtalen (Euobserver, 2013). Forhandlinger og implementering av avtaler som blir inngått mellom Kosovo og Serbia er nødvendige for å kunne normalisere forholdet mellom disse landene. I tillegg til forhandlinger og kommunikasjon trenger begge land tid til å legge den tidligere fiendskapen bak seg. Grusomme handlinger som de som fant sted under Kosovo-krigen glemmes ikke på et par tiår. Selv om landets styresmakter kan legge handlingene bak seg betyr ikke dette at folket har glemt hva som skjedde. For å få en ordentlig og varig normalisering må folket tilgi.

3.2 Ulike aspekter ved relasjonsnormaliseringen mellom Kosovo og Serbia

Som vist har den økonomiske normaliseringen mellom Kosovo og Serbia kommet godt i gang, ved innføringen av avtaler om tollprosedyrer og om bevegelsesfrihet. Det økonomiske aspektet i relasjonene mellom Kosovo og Serbia synes altså å være kraftig normalisert og handel mellom landene foregår normal. For eksempel var Serbia det landet Kosovo importerte mest varer fra, i september 2012, og sto for 12,7% av Kosovos totale import. Makedonia og Tyskland er de neste landene og står for henholdsvis 11,1% og 10,5% av Kosovos totale import (The Republic of Kosovo Ministry of Trade and Industry, no date). Serbia ligger likevel ikke som topp fem på Kosovos eksportliste (The Republic of Kosovo Ministry of Trade and Industry, no date). Det gir mening at det økonomiske aspektet av relasjonene mellom Kosovo og Serbia er normalisert. Dette fordi verken Kosovo eller Serbia ønsker å tape penger på grunn av dårlige relasjoner. Den økonomiske normaliseringen var den første som fant sted og handel mellom landene ble gjenopprettet selv før Kosovos selvstendighetserklæring. Handelen mellom Kosovo og Serbia hadde for eksempel økt kraftig i 2007 etter at Kosovo, representert av UNMIK entret CEFTA 2006. Tollprosedyrene var da de samme som mellom andre land i Balkan-regionen (CEFTA, 2013). Etter selvstendighetserklæring i 2008 endret dette seg på grunn av at Serbia nektet å anerkjenne

Kosovo. Likevel ble en forholdsvis rask implementering av tollavtalen og avtalen om fri bevegelse gjennomført.

Det politiske aspektet i relasjonene mellom Kosovo og Serbia har også tatt steg i retning normalisering. Et eksempel på dette er normaliseringsavtalen og den supplerende implementeringsplanen, som sammen legger grunnlaget for løsningen på problemområdet i nord-Kosovo. I nord-Kosovo har det, som skrevet tidligere, eksistert et maktvakuum og løsningen på dette problemet vil forbedre de politiske relasjonene mellom Kosovo og Serbia. Videre vil løsningen av problemet om serberne i nord-Kosovo føre til at minoritetene i Kosovo får bedre vilkår og rettigheter, noe som igjen vil føre til bedre relasjoner mellom Kosovo og EU, spesielt EU-land som ikke har anerkjent Kosovo. Årsaken til dette er at EU setter likeverdig behandling og beskyttelse av minoriteter høyt, og har stilt som krav til Kosovo under SAA-avtalen, at minoritetenes rettigheter må sikres ytterligere (European Commission, 2013).

Det sosiale og kulturelle aspektet ved normalisering av relasjoner mellom Kosovo og Serbia er mer komplisert, da disse aspektene krever at kosovoalbanere og serberes forhold normaliseres på et folkelig plan. Altså krever dette normalisering på et totalt annet nivå enn de politiske og økonomiske aspektene ved normalisering av relasjoner mellom landene og vil ta lenger tid enn normaliseringen av offisielle og mellomstatlige relasjoner. Dette fordi omarbeiding av befolkningens minner og følelser er en komplisert prosess som først og fremst vil kreve tid.

Årsaken til at normalisering overfor Serbia er avgjørende for Kosovo, henger sammen med statens forhold til EU. Kosovos myndigheter er villige til å bedre forholdet til Serbia, fordi dette forbedrer Kosovos relasjoner til EU. Dette viser at Kosovo til en viss grad inn for normalisering av forholdet Serbia av pragmatiske hensyn. Konflikten mellom kosovoalbanere og serbere sitter dypt og det er først og fremst fristelsen om EU-medlemskap som holder kosovarenes motivasjon til dialog og forhandling med Serbia oppe. Ønsket om fredelig naboskap er ikke en direkte motivasjon, men ønsket om aldri å oppleve krig igjen er derimot sterkt. Dette fører altså indirekte til et ønske om fredelig naboskap med landene på Balkan.

Unionen har bestemt at forholdet mellom de to Balkan-landene må være normalisert, før noen av disse kan integreres inn i EU. Dette for å hindre integrering av konflikt som kan skape ubalanse og problemer i Unionen. I oktober 2013 la Kommisjonen frem en rapport som fastslo at Kosovo hadde møtt alle kortsiktige mål som EU hadde pålagt landet (European Commission, 2013: 4). «In April, the Commission and the High Representative issued a joint report on Kosovo's progress. The report concluded that Kosovo had met all the short-term priorities outlined in the study» (European Commission, 2013: 4).

I hvilken grad dette forsøket på normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia er vellykket vil vise seg med tiden. Det hele avhenger av hvor dedikerte Kosovo og Serbia er til å implementere avtalen og hvor høyt press EU legger på de to Balkan-statene til å gjennomføre avtalen. Videre henger resultatet sammen med graden av engasjement og bistand fra aktører som EU, NATO og OSCE.

Kapittel 4 Anerkjennelse fra alle medlemsland i den Europeiske Union

Det er nå seks år siden Kosovos selvstendighetserklæring kom 17. februar 2008. 104 land har til nå anerkjent Kosovo som selvstendig stat. 23 av 28 EU-medlemmer har anerkjent Kosovo (store norske leksikon, ingen dato). EU-medlemmene som ikke ennå har anerkjent Kosovo som selvstendig stat er Spania, Slovakia, Hellas, Kypros og Romania. Dette kapittelet diskuterer og analyserer årsakene til fraværet av anerkjennelse fra disse landene. Hvor sannsynlig er det at noen av de fem statene kommer til å anerkjenne Kosovo i nær fremtid og hvilken betydning har det for Kosovo at ikke alle EU-land har anerkjent selvstendighetserklæring deres?

De fem EU-landene som ikke har anerkjent Kosovo som selvstendig stat frem til nå har selv problemer med områder eller minoriteter som kjemper for løsrivelse og selvstendighet. Det mest kjente eksempelet er Baskerland og Catalonia i Spania, men også Slovakia, Hellas, Kypros og Romania har interne selvstendighetsbevegelser. «Similar opposition has been voiced from a list of smaller European countries [,Slovakia, Greece, Cyprus and Romania,] that face internal independence movements of their own, or are longstanding allies of Serbia — or both» (Israely, 2008). Som eksempel på disse mindre landenes interne problemer kan man trekke frem Slovakia, som har problemer med en stor ungarsk minoritet, og frykter derfor at anerkjennelse av Kosovo vil skape uroligheter hos denne delen av befolkningen (Israely, 2008). Kypros og Hellas unnlot å anerkjenne Kosovo av frykt for at denne selvstendighetserklæringen ville gi tyrkisk-kyprioter et argument til å løsrive seg fra resten av øya, slik at halve øye ville være Kypriotisk og den andre halvdelene tyrkisk-kypriotisk (Israely, 2008).

Én av årsakene til at de fem EU-landene ikke har anerkjent Kosovo er, som sagt, at de har egne lignende innbyrdes utfordringer, men det finnes også en annen grunn til at noen av landene ikke er villige til å godta Kosovo som Europas nyeste land, nemlig et nært forhold til Serbia, slik Hellas har. De var spesielt nære under oppløsningen av Jugoslavia på nittitallet (Armakolas & Karabairis, 2011: 93). Likevel kan det nå være lurt å bruke muligheten til å

komme nærmere Kosovo. Dette hovedsaklig av to grunner. Den første er at Serbia begynner sakte men sikkert å nærme seg EU-medlemskap, noe som gir det greske styret muligheten til å nærme seg Kosovo også. Den andre er at et bedre forhold med og anerkjennelse av Kosovo vil føre Hellas nærmere Tyskland og Frankrike diplomatisk sett. Denne grunnen gjelder også Kypros, da det å diplomatisk sett komme nærmere de to viktigste landene i den Europeiske Union er gunstig, spesielt med tanke på at det er denne «kjernen» som har holdt EU oppe siden finanskrisen i 2010 (Barber, 2013).

4.1 Kosovo og Hellas – kan man forvente en anerkjennelse?

Det gresk-kosovarske forholdet er ikke kjent for å være veldig nært, men det er langt fra ikke-eksisterende. Siden krigen i Kosovo har Hellas bidratt med både NATO-soldater og EULEX-personell. Grunnen til dette er likevel ikke vennskap overfor kosovarene, men frykt for å bli marginalisert av EU og NATO (Armakolas & Karabairis, 2011: 97). «On the other hand, the Greek government did not want to be at loggerheads with its NATO allies.» (Armakolas & Karabairis, 2011: 97-98). Daværende statsminister Costas Simitis mente at å legge ned veto mot NATO's beslutning om å intervensere i Jugoslavia absolutt ville marginalisert Hellas, noe han hadde jobbet med å unngå hele hans periode som statsminister. Etterhvert forsto greske politikere at dersom Hellas ble forbundet med Serbia, ville landet miste internasjonal støtte for deres egne utenrikspolitiske problemer. I en tale sier Costas Simitis følgende:

To address the risks in the region we have to cooperate with EU countries, but also to preserve our role in NATO. We are not alone in the world. We operate under specific circumstances, often shaped by others. We need to carefully observe our national interest. Turkey lurks to fill in the gap that a possible Greek detachment from the developments will create. We will not allow this. (Armakolas & Karabairis, 2011: 98).

Av utdraget av Simitis sin tale kan man se at Hellas mer eller mindre blir indirekte tvunget til å være med på NATO-operasjonen for å unngå å tape den innflytelsen de har, og for å hindre at Tyrkia vinner momentum i forhold til EU og NATO.

Siden Kosovo-krigen endte, har Hellas bidratt til å holde Kosovo fredfullt med sine KFOR-

soldater, og selv om Hellas ikke har anerkjent Kosovo, er det bilateral statlig kommunikasjon mellom statene og gresk politikk på området er å holde kommunikasjonskanalene åpne for å bedre sosiale og økonomiske forhold. Derfor er deres bilaterale kommunikasjon fullt ut normalisert. Lederne i de to landene snakker regelmessig med hverandre og Hellas godtar flere dokumenter utstedt av kosovarske myndigheter. Hellas har heller ikke hatt innvendinger mot Kosovos inkludering i og kommunikasjon med internasjonale organisasjoner (Armakolas & Karabairis, 2011: 102). At Hellas ikke har anerkjent Kosovo som selvstendig land, og dermed heller ikke Kosovos pass, hindrer heller ikke dette at kosovarene kan reise til Hellas med nasjonalt visum utstedt på eget ark. Kosovarer kan også dra til Hellas med Kosovo-registrert bil, betingelsen er at bilene har «grønt kort-forsikring» (Armakolas & Karabairis, 2011: 102-103).

Hovedargumentene for å ikke anerkjenne Kosovo som stat faller som regel inn i tre kategorier. Det første argumentet er allerede nevnt, og er frykten for at sterke internasjonale aktørers dobbeltmoral skal åpne Pandoras eske i den forstand at Europa vil møte en rekke av løsrivelser forårsaket av Kosovos løsrivelse fra Serbia, da først og fremst med tanke på Kypros, en av Hellas sin nærmeste allierte. Det nevnes også at Kosovos selvstendighetserklæring var i strid med internasjonal lov (Armakolas & Karabairis, 2011: 111). Dette så den internasjonale domstolen (ICJ) på i 2010 og besluttet da, med ti stemmer for og fire stemmer mot, at Kosovos selvstendighetserklæring ikke var i strid med internasjonal lov (International Court of Justice II, 2010: 15). Stater som på dette tidspunktet allerede hadde anerkjent Kosovo, bifalte beslutningen og forventet en ny bølge av anerkjennelser. Dette var ikke tilfelle, noe Kosovo så på som et nederlag. EU, som enhet, har ikke tatt standpunkt til ICJs rådgivende dom, da de fem gjenværende landene som ikke hadde anerkjent Kosovo ikke ville endre standpunkt i denne saken til tross for ICJs dom. Dette har ført til at hvert enkelt EU-land har måttet tatt standpunkt til Kosovo-saken på statelig basis, og ikke basert på EU (Caplan, 2010: 2).

Argument nummer to som ofte nevnes av politikere, journalister og folk flest er dårlig behandling av minoriteter, da spesielt kosovo-serbere. Myndigheten som erstattet de serbiske styringsinstitusjonene gir, ifølge grekere, ikke sikkerhet til minoritetene i landet. Serbias

tidligere diskriminerende politikk mot kosovoalbanere som førte til usikkerhet blant disse, er nå rettet mot kosovo-serbere. Konklusjonen på dette argumentet er at selvstendighet ikke medbringer forandring og sikkerhet for minoritetene og bør derfor ikke anerkjennes (Armakolas & Karabairis, 2011: 111). Kosovos juridiske rammeverk garanterer representasjon av minoriteter og styrker denne gruppens rettigheter, for eksempel ved å støtte og beskytte de serbiskortodokse kirkene. De serbisk-dominerte kommunene i sør-Kosovo har gradvis styrket sin representasjonskapasitet og deltar foreksempel i institusjoner som «the Association of Kosovo Municipalities». Kontoret for samfunnsaker økte i 2013 sin bistand til sosialt dårligstilte familier og samferdselsprosjekter, noe som også inkluderer økt bistand til den serbiske minoriteten i Kosovo (European Commission, 2013: 17). Kosovo-serberne i den sørlige delen av Kosovo er mer integrerte i Kosovo enn kosovo-serberne i nord. Dette kan endre seg iløpet av kort tid, dersom normaliseringsavtalen blir raskt implementert og sørger for integrering av de nordlige serbisk-dominerte kommunene. Hellas peker på diskriminerende behandling av kosovo-serbere som en årsak til å ikke anerkjenne Kosovo. Som vist her sikrer Kosovos juridiske rammeverk minoriteters rettigheter og ingen tydelig diskrimineringspolitikk fremgår. Problemet er heller at serberne i nord-Kosovo ikke vil integreres inn i Kosovos samfunn eller juridiske rammeverk.

Det tredje argumentet er at Kosovos selvstendighetserklæring har opprettet et fristed for organisert kriminalitet. Ifølge de som fremmer dette synspunktet er Kosovos institusjoner for svake til å bekjempe mafianettverkene som befinner seg i Kosovo. I tillegg påstås det at den organiserte kriminaliteten ikke bare har et fristed i Kosovo, men også er knyttet til landets politiske system, noe som hemmer håndteringen av illegale aktiviteter i området. «Thus, independence does not bring stability to the region, it actually establishes a new state that, at best cannot fight criminal networks, and, at worst, supports them.» (Armakolas & Karabairis, 2011: 112). Av europakommisjonens fremkommer det at Kosovo i 2013 fortsetter å være et frakt- og lagringsområde primært for heroin og involverer lokale organiserte kriminelle grupper og det kosovarske politiet må fremvise resultater i kampen mot organisert kriminalitet og korrupsjon (European Commission, 2013: 50ff). Det er derimot ikke nevnt i Kommisjonens fremdriftsrapport at Kosovo støtter og er en del av et kriminelt nettverk. Dette er spekulasjoner og meninger, som, selv om de er sanne, er vanskelige å bevise. Det at Kosovo ikke har oppnådd resultater, og dermed til nå, ikke klarer å bekjempe kriminelle

grupper er bevist og fremkommer i fremdriftsrapporten (European Commission, 2013: 50). Organisert kriminalitet er vanskelig å oppdage og å vite hvor utbredt denne kriminaliteten er. Dette fordi organisert kriminalitet foregår «underground» og er vanskelig å fange opp. Kosovos politi og rettsvesen har et omfattende arbeid å gjøre for å endre europeiske lands oppfatning om kriminalitet i Kosovo.

Hellas sin offisielle posisjon til Kosovos selvstendighetserklæring er at de ikke har anerkjent Kosovos unilaterale selvstendighetserklæring. Hellas støtter fremgang og løsning av problemet gjennom diplomati og konsensus, da dette fremmer diplomati og fred i regionen (Armakolas & Karabairis, 2011: 112). Videre nevnes også ord som «environment of peace and prosperity» (Armakolas & Karabairis, 2011: 112) og «respect for human rights and fundamental freedoms.» (Armakolas & Karabairis, 2011: 112). Disse korte utdragene fra Hellas sin offisielle uttalelse om anerkjennelse av Kosovo viser hva som må til for at landet skal revurdere anerkjennelsen av Kosovo. Hellas utelukker altså ikke at anerkjennelse av Kosovo kan komme på et senere punkt. Betingelsen for gresk anerkjennelse er enighet mellom alle involverte parter, noe avtalen av 19. april 2013 kan bli sett på som, og at en slik enighet må komme av politisk dialog mellom partene. Hellas ønsker også integrasjon av hele Balkan-området, inkludert Kosovo, noe kosovarske myndigheter setter pris på. Til tross for dette sier greske myndigheter at landets standpunkt i Kosovo-saken er velkjent og solid. Dette blir igjen bekreftet når Hellas ikke engang ville revurdere sitt standpunkt i Kosovo-saken, verken etter Europaparlamentets vedtak som oppmuntret stater til å anerkjenne Kosovo, eller etter at ICJs vedtak om Kosovos selvstendighetserklæring ble kjent (Armakolas & Karabairis, 2011: 113-114).

Det er nå ett år siden Kosovo og Serbia inngikk normaliseringsavtalen med Cathrine Ashton som mellommann. Denne avtalen i tillegg til press fra resten av EU vil trolig følge til gresk anerkjennelse av Kosovo som uavhengig stat. Den tidligere greske ambassadøren i USA sa i oktober 2013 at den økte kontakten mellom Kosovo og Hellas er et tegn på at sistnevnte går mot anerkjennelse av Kosovo. Videre sier han også at «It is expected that Kosovo will open a liaison office in Athens. I think this is a process by the end of which Greece will recognize Kosovo» (kosovain.eu, 2013). Lederen i det greske «Samarbeidskontoret» (Liaison Office) i

Prishtina, Dimitrios Moschopoulos, har uttalt at Hellas vil ha Kosovo inn i EU og oppfordrer alle land til å anerkjenne Kosovo. I et intervju til Koha Ditora uttaler Moschopoulos seg slik: «When we say that we want Kosovo in the EU, this means we want Kosovo to be recognized by all the countries of the European Union. When this will happen and when will the recognition happen, I don't know.» (Inserbia, 2014). Som vist er altså Hellas på vei til å endre mening om Kosovo og dens selvstendighet. Dette har etter min mening mye å gjøre med avtalen som ble ratifisert for ett år siden, da denne oppfyller de tidligere nevnte forutsetningene greske myndigheter hadde for å anerkjenne Kosovo. Landet har ved hjelp av EU som fasilitør, klart å oppnå konsensus gjennom diplomati. Det er altså gode muligheter for at Hellas anerkjenner Kosovo i nær fremtid.

4.2 Kosovo og Romania – kan man forvente en anerkjennelse?

Romania har vært imot Kosovos selvstendighet fra begynnelsen og argumenterte sterkt mot dets anerkjennelse i ICJ. Ingen diplomatiske relasjoner er blitt opprettet mellom de to landenes myndigheter og Romania har vært imot Kosovos inkludering i internasjonale organisasjoner, i motsetning til Hellas som selv om de ikke har anerkjent Kosovo, heller ikke har vært imot deres inkludering i slike organisasjoner. Romanias to hovedargumenter til å ikke anerkjenne Kosovo er deres utenrikspolitikk i tillegg til den innenrikspolitiske situasjonen Romania befinner seg i. Kosovo-saken er nært relatert til de rumenske myndighetenes interne og eksterne interesser. Mye kommer også an på Serbias videre utvikling mot EU-medlemskap og normalisering av Serbias forhold til Kosovo. I tillegg vil også endring i EUs standpunkt til Kosovo kunne endre Romanias posisjon i Kosovo-saken (Popescu, 2011: 53), noe som betyr at dersom en av statene som til nå ikke har anerkjent Kosovo skulle endre mening og anerkjenne landet, vil også Romania revurdere saken. Videre er det også mulig å legge press på Romania til å komme med en anerkjennelse, spesielt etter normaliseringsavtalen av 19. april 2013.

I motsetning til Hellas, har Romania valgt å unngå offisiell kontakt med Kosovo, da dette kunne blitt tolket som en indirekte anerkjennelse. I tillegg har Romania nektet alt samarbeid med Kosovo i rammeverket av internasjonale organisasjoner, likevel har rumenske

myndigheter et «samarbeidskontor» i Prishtina under FN-mandatet. I motsetning til Hellas er det heller ingen handel mellom landene på grunn av anerkjennelsesproblemet (Popescu, 2011: 54). Generelt sett anbefaler rumenske myndigheter handelsfolk å være forsiktige når det kommer til handel og investering i Kosovo, da landet blir sagt å ha et ustabilt politisk miljø med ustabile investeringsomgivelser. Likevel har det i det siste blitt uttrykt interesse for mulighetene som eksisterer mellom Prishtina og Bucuresti til å utvikle handelsforbindelser (Popescu, 2011: 59).

De innbyrdes problemene Romania har med ungarske minoriteter påvirker også, som sagt valget om ikke å anerkjenne Kosovo. De rumenske myndighetene mener at den ungarske minoriteten, som utgjør majoriteten i noen kommuner, kan følge Kosovos eksempel dersom Romania anerkjenner Kosovo. Det kan likevel hende at Romania må revurdere sitt standpunkt, da det rumenske folket og flere politikere mente dette hadde avansert til et uakseptabelt nivå, når President Traian Basescu boikottet et møte mellom øst-europeiske ledere og Barack Obama i mai 2011. Politikerne og folket følte at ting hadde gått så langt at det var fare for å skade sitt forhold til sine allierte. «Even those who were not pro-Kosovo, drew attention to the fact that Romania was being consistently obstructive, and that the president chose to miss a meeting with U.S. President Barack Obama, who was attending the summit» (Popescu, 2011: 67).

Etter avtalen av 19. april 2013 har også Romania blitt presset ytterligere av EU og USA. I juni 2013 fikk Kosovo klarsignal om å begynne forhandlingene om en Stabiliserings- og assosieringsavtale med EU. Dette er det første formelle steget mot medlemskap. Dette øker trolig presset på Romania og de fire andre medlemsland som ikke har anerkjent Kosovo (Europaportalen, 2013). «[N]ext year nothing will change,» (B92, 2013), men Romanias statsminister Viktor Ponta mener at landet i 2015 «could coordinate its position with its partners in the European Union.» (B92, 2013).

Også hos Romania ser man altså endringer i standpunktet de har holdt fast på siden 2008. Årsakene til dette er først og fremst avtalen som ble fremforhandlet i april 2013 og åpningen for forhandling av en Stabiliserings- og assosieringsavtale mellom Kosovo og den Europeiske

Union.

4.3 Kosovo og Slovakia – kan man forvente en anerkjennelse?

Selv om Slovakia ikke har vært ivrig etter å ha offisiell kommunikasjon med Kosovo verken før eller etter selvstendighetserklæringen, var Slovakia en aktiv bidragsyter til NATOs KFOR-styrker og også til frivillige organisasjoner. De ser på det som sin oppgave å beholde freden på Balkan, og har en nær, emosjonell relasjon til Serbia (Slavikova, 2011: 34ff). I 2004 hadde bare Serbia og Kroatia slovakiske ambassader. Nå har alle land på Balkan enten en ambassade eller et samarbeidskontor. Til tross for at Kosovo ikke er anerkjent av Slovakia, har de også, i likhet med Romania og Hellas, et «samarbeidskontor» i Prishtina. Kosovo er likevel nederst på Slovakias prioriteringsliste med tanke på bilateral kommunikasjon, diplomati, utviklingshjelp og forretningsforbindelser. Denne trenden ble forsterket etter Kosovos selvstendighetserklæring i 2008, mye på grunn av tekniske og politiske begrensninger. Slovakias beslutning om ikke å anerkjenne Kosovo har gitt det Kosovo-Slovakiske forholdet et stort tilbakeslag på alle plan (Slavikova, 2011: 35).

I 2010 uttalte Slovakias utenriksminister Miklas Dzurinda følgende: «I have never said that we will never recognize Kosovo, however, “we have only been saying that we will be seriously taking into account Serbia’s interest as well, the voice coming from Belgrade. This is what it is all about...» (Slavikova, 2011: 42) Det kan være nyttig å merke seg uttalelsens heller emosjonelle og ikke-pragmatiske natur. Denne uttalelsen kan også sies å vise en stor del av Slovakias grunnlag til å ikke anerkjenne Kosovo som selvstendig stat.

Slovakias anerkjennelsesnekt i 2008 kom som en overraskelse for mange, inkludert Kosovarene, slovakiske politikere, intellektuelle og journalister, og diplomater fra andre EU-medlemsland. På det daværende tidspunkt besto Slovakias regjering av tre partier, inkludert høyreekstremistisk parti. Jan Kubis, en internasjonalt anerkjent diplomat, var utnevnt til utenriksminister. Hans oppgave var å minske EUs bekymring over at et høyreekstremistisk parti var del av regjeringen. Utenriksminister Kubis var klar til å følge EUs majoritet og anerkjenne Kosovo som selvstendig stat så snart EU ga uttrykk for at det skulle gjøres, men

da protesterte partier i opposisjonen og brakte saken til publikum. Debattene ble ikke holdt på et teknisk nivå, noe som førte til at istedet for å rette fokus på Slovakias strategiske og sikkerhetsorienterte interesser, ble fokus rettet mot Slovakias historiske bånd til Serbia, og serberne ble fremstilt som naboer man ikke kunne forråde. Dette førte til at en resolusjon mot anerkjennelse av Kosovo ble vedtatt (Slavikova, 2011: 40ff). Denne resolusjonen blokkerte praktisk talt veien for den slovakiske regjeringens mulighet til å handle i samsvar med EUs flertall når Kosovo erklærte sin selvstendighet. Når det ble klart at FNs sikkerhets råd ikke kunne stemme over Ahtisaari-planen i frykt for at Russland og/eller Kina skulle legge ned veto, og de heller ikke klarte å komme til en annen løsning, ble det så og si umulig for Slovakia å følge EUs oppmuntring til å anerkjenne Kosovo (Slavikova, 2011: 41). Slovakia ble dermed det eneste landet, bortsett fra Serbia, som diskuterte Kosovo-saken som «a domestic issue» (Slavikova, 2011:41). For å reversere resolusjonen om Kosovo er bred enighet i Slovakias politiske spekter nødvendig, noe som gjør reversering av resolusjonen om Kosovo mindre sannsynlig, da Slovakias partier er uenige på flere punkter og fokuserer heller på løse innenriksproblemer (Slavikova, 2011: 41). Det er lite sannsynlig at disse partiene vil prioritere Kosovo-saken fremfor Slovakias interne utfordringer og argumentere for en endring av resolusjonen om Kosovo.

En vesentlig endring av det internasjonale miljøet, for eksempel tilretteleggelse av en ny FN-resolusjon eller serbisk de facto anerkjennelse av Kosovo kunne føre til ny drivkraft for slovakiske myndigheter til å bryte stillstanden. Dette fordi en ny FN-resolusjon betyr at Russland og Kina har endret sine standpunkt i saken om Kosovos selvstendighet (Slavikova, 2011: 41-42). Det som likevel er mer sannsynlig er at en slik FN-resolusjon vil bli vedtatt etter serbisk de facto anerkjennelse av Kosovo. Dersom dette skjer, har Slovakia ingen gyldig grunn til å ikke anerkjenne Kosovo. Slovakia vedtok en resolusjon mot anerkjennelse av Kosovo på bakgrunn av kulturelle og historiske faktorer, altså at Serbia var en nabo som ikke kunne sviktes. Dersom Serbia skulle anerkjenne Kosovo, er faktorene som ledet til Slovakias resolusjon ikke lenger gyldige, og Slovakia kan gjenoppta saken. Andre endringer som vil kunne føre til slovakisk revurdering av status quo er dersom mange flere FN-medlemmer skulle anerkjenne Kosovo, eller dersom ett av de fire andre EU-medlemmene som ikke har anerkjent Kosovo skulle endre standpunkt (Slavikova, 2011: 41-42). Årsaken til dette er trolig, slik som Kypros, at færre medlemsland i EU som ikke anerkjenner Kosovo, vil føre til

mer press på de gjenværende landene. Sett bort ifra disse ovennevnte situasjonene er det lite sannsynlig at Slovakia vil forsøke å endre sitt nåværende ståsted i Kosovo-saken. Likevel kan det ikke påstås at Slovakias standpunkt i Kosovo-saken er en gjennomtenkt politisk beslutning, og slovakiske politikere begynner å forstå den negative effekten og den manglende holdbarheten på Slovakias nåværende Kosovo-posisjon (Slavikova, 2011: 43).

I juni 2014 får Slovakia ny president. Den nye presidenten, Andrej Kiska, har sagt klart ifra at Slovakias Kosovo-politikk må endres. Presidenten i Slovakia har ikke mye makt, men kan muligens presse slovakiske ledere til å gå en ny runde med Kosovo-saken. Det at Romanias statsminister, Victor Ponta, også presser på for å endre rumensk standpunkt i saken, kan også gjøre det lettere for Kiska å få den slovakiske regjeringen til å revurdere sitt ståsted (Schmidt, 2014) (Nationalia, 2014). Selv om Slovakias president ikke har mye reell makt, er en pro-Kosovo president en fordel for Kosovo da dette kan styrke samarbeidet mellom landene. Likevel kreves bred generell konsensus i de politiske partiene for at Slovakia skal fjerne resolusjonen som ble vedtatt.

4.4 Kosovo og Kypros – kan man forvente en anerkjennelse?

Kypros har verken formelle eller uformelle relasjoner med Kosovo og anerkjenner i likhet med Slovakia ikke dokumenter utstedt av kosovarske myndigheter. De er det eneste landet i den Europeiske Union som ikke bidrar i EULEX-styrken i Kosovo. Denne beslutningen om å ikke anerkjenne Kosovo er basert på historiske, politiske, økonomiske og kulturelle argumenter (Kentas, 2011: 123).

Av historiske argumenter kan man ta frem at Jugoslavia, med Josip Broz Tito i spissen, hadde nære relasjoner til Kypros. Under den kalde krigen ble Jugoslavia og Kypros sett på som nære allierte og Jugoslavia var en ivrig forkjemper for den kypriotiske stats overlevelse. Dersom man ser på denne relasjonen med internasjonalpolitiske øyne, var denne basert på felles interesser, nært vennskap mellom de to lederne, Tito og Kypros sin første president Erkebiskop Makarios III, og sist men ikke minst likt syn på den kalde krigen. Under Jugoslavias oppløsning var Kypros en sterk forkjemper for Serbias sak. Oppløsningen viste at

relasjonen mellom Jugoslavia og Kypros også var bygd på et sterkt kulturelt og religiøst bånd, i tillegg til elementene nevnt overfor. Dette hindret likevel ikke kypriotiske myndigheter i å anerkjenne de nye landene på Balkan og å forme nye, fungerende relasjoner med disse (Kentas, 2011: 124). Kypros har anerkjent alle nye Balkan-land bortsett fra Kosovo. Denne beslutningen er basert på, i likhet med Slovakia, Romania og Hellas, at Kosovos selvstendighetserklæring ikke er i tråd med internasjonal lov. I tillegg frykter myndighetene i Kypros at selvstendighetserklæringen kan føre til konflikt og uro innenriks, med tanke på deres problemer med tyrkisk-kypriotene (Kentas, 2011: 124). Det kypriotiske folks meninger om saken er derimot bygd på andre argumenter.

Det kypriotiske folk ser på Kosovo-saken fra et kulturelt og religiøst perspektiv. Majoriteten av gresk-kypriotene sympatiserer med Serbia. Grunnen til dette er at de føler at serberne har blitt utsatt for religiøs diskriminering og at serberne er offer for uriktig internasjonal intervensjon. Tyrkisk-kypriotene føler på sin side at det er kosovoalbanerne, der majoriteten er muslimer, som vært offer for religiøs diskriminering og undertrykkelse. Både gresk- og tyrkisk-kypriotene baserer sine meninger på kulturelle og religiøse argumenter, noe som viser at det kypriotiske folks standpunkt i denne saken er i stor grad formet av religiøse og etnokulturelle hensyn (Kentas, 2011: 124).

Disse ovennevnte argumentene suppleres også av økonomiske argumenter. Serbia og Kypros har et sterkt økonomisk samarbeid. Kypros sin viktigste handelspartner i Balkan er Serbia. Dette økonomiske aspektet mellom Serbia og Kypros er tilstrekkelig, men ikke nødvendig for å forklare de kypriotiske myndigheters holdning til Kosovo-saken. Det kulturelle og religiøse båndet som finnes mellom de to allierte er ikke lett å komme mellom og kan være avgjørende. Likevel påstår Dr. Giorgos Kentas at Kypros sin holdning til Kosovo-saken trolig vil endres når relevante politiske hensyn blir tatt opp (Kentas, 2011: 125). «Moreover, historical and cultural-religious ties between both countries may be essential and cannot easily be done away with, but, once the relevant political considerations are addressed, Cyprus' attitude towards Kosovo will probably shift irrespectively of everything else.» (Kentas, 2011: 125). Én årsak til dette er at kypriotiske myndigheter vil bli lagt press på dersom Hellas, Slovakia og Romania anerkjenner Kosovo. Dette fordi Kypros i en slik situasjon blir ett av to land som

ikke godtar Kosovos selvstendighetserklæring, noe som er et problem da Kypros ønsker å gå bort fra sitt én-saks-stat-rykte. Videre er også en stats politiske og økonomiske argumenter er som regel viktigere enn sosiale, kulturelle og religiøse argumenter når politiske beslutninger skal gjøres.

Da Kosovo erklærte seg selvstendig lød den kypriotiske kunngjøringen som følger: «the unilateral declaration of independence by the majority in Kosovo [...] constitutes a violation of the territorial integrity and sovereignty of Serbia.» (Kentas, 2011: 129). Den kosovarske selvstendighetserklæringen ble sett på som følger:

[Kosovos declaration of independence is a] secessionist action that falls outside the framework of international legality, and it is therefore legally invalid, in violation of the UN Charter, the Helsinki Final Act and Security Council Resolution 1244 (1999), which affirms the adherence of the UN member states to the sovereignty and territorial integrity of Serbia. (Kentas, 2011: 129).

Av sitatet kommer det frem at Kosovos endelige status, ifølge kypriotiske myndigheter, må nås gjennom dialog mellom Kosovo og Serbia og at denne statusen må godkjennes av FNs sikkerhetsråd. Denne holdningen bygger på prinsipper om å følge det internasjonale lovverket og ikke favorisering av et bestemt land, noe daværende utenriksminister Kozakou-Marcoullis understreker. Han understreker også at Kypros ikke kan undergrave den internasjonale lovs prinsippene som har støttet landet gjennom arbeidet med å løse det kypriotiske problem (Kentas, 2011: 130).

Muligheten for at de kypriotiske myndigheters holdning til Kosovos selvstendighetserklæring skal endre seg i nær fremtid er ikke stor. Grunnen til dette er at Kosovos endelige status, ifølge Kypros, bør godkjennes av FNs sikkerhetsråd. En slik godkjenning er problematisk, da både Russland og Kina, som nevnt tidligere, ikke har anerkjent Kosovo som selvstendig stat og fort kan legge ned veto mot en slik statusgodkjenning. På den positive siden kan man si at selv om Kypros ser på Kosovos selvstendighetserklæring som ulovlig, har ikke Kypros forsøkt å hindre EUs samarbeid med Kosovo. De er positive til EUs forhandlinger med Kosovo og den klare integrasjonslinjen som har blitt satt, noe som kan føre til en de facto

anerkjennelse i fremtiden. Likevel finnes det flere politiske, kulturelle og institusjonelle utfordringer som må overkommes før Kypos revurderer sitt synspunkt (Kentas, 2011: 136).

Normaliseringsavtalen mellom Serbia og Kosovo som ble ratifisert 19. april 2013, kan ha hatt betydning for Kypros sitt syn på saken, da de to landene til dels har kommet frem til en statusenighet for Kosovo. Denne statusenigheten er ikke direkte beskrevet i avtalen, men punktene syv til ti i avtalene, som er beskrevet i tidligere kapittel, kan tolkes som en de facto anerkjennelse av Kosovos selvstendighet. I tillegg kan presidentbyttet i februar 2013 ha noe å si for kypriotisk endring av standpunkt. President Nikos Anastasiades er mindre interessert i å fortsette «the Russian line» enn sin kommunistiske forgjenger. President Anastasiades vil også bli kvitt Kypros sitt stempel som et «single-issue»-land (Barber, 2013). Kypros vil også gjerne, i likhet med Hellas, komme nærmere «stormaktene» i EU, spesielt fordi det er disse som har gitt Kypros nødpakker siden 2010 (Barber, 2013). Videre er det også mulighet for at en gresk anerkjennelse av Kosovo vil føre til kypriotisk revurdering av saken, da Hellas og Kypros har et svært nært og godt forhold til hverandre. Dette faktum, sammen med de ovennevnte faktorene har kanskje mulighet til å forandre kypriotisk standpunkt i Kosovo-saken. Det er ikke å vente at en slik forandring skjer med det samme, men muligens om to til tre år.

4.5 Kosovo og Spania – kan man forvente en anerkjennelse?

Spania er det største EU-landet som ikke har anerkjent Kosovo enda, og viser seg å være det landet som holder mest fast på dette standpunktet, dette på grunn av at Spanias konservative regjering er svært følsomme til en nylig økning i aktivitet hos den katalanske selvstendighetsbevegelsen (Barber, 2013). I april 2013 uttalte statsminister Mariano Rajoy at Spania ikke har intensjoner om å anerkjenne Kosovo som selvstendig stat fordi Spania ikke godkjenner unilaterale selvstendighetserklæringer. «We have held this position for several years now and that is the position of the government that will not change. That means we will not recognize Kosovo, since Spain does not believe in unilateral declarations of independence,» (B92 II, 2013).

På starten av 90-tallet, da Jugoslavias oppløsning startet, var Spania en nykommer i det Europeiske Fellesskapet og forholdsvis ny i NATO. Spanias hovedprioritet i EUs eksterne relasjoner var å veie opp det plutselige fokuset på Balkan med å få noe av oppmerksomheten tilbake til den sørlige delen av Middelhavsområdet. Selv om anerkjennelsen av Kroatia og Slovenia var imot spanske politiske interesser, ville ikke Spania, på den tiden, bryte den europeiske enheten. Spania deltok i alle europeiske initiativer og så på sitt engasjement på Balkan som bevis på at det var blitt en viktig europeisk aktør. Da Kosovo-krigen brøt ut i 1998 hadde Spania blitt en stor bidragsyter til de internasjonale operasjonene i Bosnia, der de hadde 1000 soldater, og i Albania, der tallet var 400 (Vaquer i Fanés, 2011: 9).

Beslutningen om å bidra i Kosovo-operasjonen var forholdsvis enkel å ta. Javier Solana var på den tid generalsekretær i NATO og alle partiene i det spanske parlamentet, bortsett fra radikale-venstre, stemte for å bidra i operasjonen. For den spanske befolkning var ikke temaet spesielt sensitivt, selv om befolkningen i Spania har en tendens til å avvise internasjonale oppdrag, spesielt de som ledes av NATO. Denne tendensen påvirket ikke Spanias posisjon som mer eller mindre var bestemt av landets engasjement i internasjonale institusjoner og «Europeanism» (Vaquer i Fanés, 2011: 10). Spanias dedikasjon i Kosovo, både med tanke på luftforsvarsoperasjonen av strategiske serbiske mål og Spanias bidrag i KFOR-styrkene, ble ikke overført til nære relasjoner mellom kosovarene og spanjolene på andre områder. For eksempel sto Spania for bare 1% av all import til Kosovo. (Vaquer i Fanés, 2011: 10). Spania har i tillegg valgt å ikke ha et «samarbeidskontor» i Kosovo, i motsetning til Hellas, Slovakia og Romania, som til tross for deres ikke-anerkjennelse har valgt å strekke ut en diplomatisk hånd til landet.

I tiden før 17. februar 2008 var ikke Spania høylydt i sin motstand mot en selvstendighetserklæring og gikk, i motsetning til Kypros og Romania som hadde sagt klart ifra at en selvstendighetserklæring fra Kosovo ikke ville bli anerkjent, ikke offisielt ut med sitt standpunkt i saken (Vaquer i Fanés, 2011: 11). Denne relativt lave profilen fra Spanias side sluttet imidlertid å eksistere dagen etter Kosovos selvstendighetserklæring da Spanias daværende statsminister Miguel Ángel Moratinos erklærte at «Spain would not recognise Kosovo's unilateral declaration of independence, because it did not respect international law.»

(Vaquer i Fanés, 2011: 11). Spania følte til tross for anerkjennelsesnekten at de fremdeles sto for EUs «unity of action», da de på et møte for EUs utenriks- og samarbeidsministere la frem et resolusjonsutkast som medlemslandene tilslutt vedtok (Vaquer i Fanés, 2011:11). Av resolusjonen fremgår det at hvert medlemsland selv skal velge sitt forhold til Kosovo (og Kosovo-saken) utifra internasjonal lov og nasjonal praksis. Det viktigste for Spania i denne resolusjonen er avsnittet som understreker at FNs sikkerhetsråds Resolusjon 1244 ikke blir utfordret.

The Council reiterates the EU's adherence to the principles of the UN Charter and the Helsinki Final Act, inter alia the principles of sovereignty and territorial integrity and all UN Security Council resolutions. It underlines its conviction that in view of the conflict of the 1990s and the extended period of international administration under SCR 1244, Kosovo constitutes a sui generis case which does not call into question these principles and resolutions (Council of the European Union, 2008: 7).

I det siste har Spania blitt sett på med interesse og har allerede blitt utsatt for noen tiltak for å endre landets standpunkt. Spania blir også sett på som en «game-changer», da en eventuell anerkjennelse fra Spania kan utløse en domino-effekt, med tanke på andre EU-land og sør-amerikanske land som ikke ennå har anerkjent Kosovo. Årsaken til dette er at Spania har blitt en sterk diplomatisk stat som har innflytelse på stater i sør-Amerika. Spania har også blitt sett på som det landet med høyest motstand mot kosovarsk anerkjennelse. Det er lite som tyder på at eksternt press vil få Spanias myndigheter til å endre sitt standpunkt i Kosovo-saken. Den største utfordringen vil bli å fjerne parallellen som blir dratt mellom Kosovo og Baskerland/Catalonia. Likevel kan Kosovo-saken sies å være et lite utenrikspolitisk problem iforhold til Spanias forhold med Marokko eller Cuba, og de spanske myndighetene ville sannsynligvis ikke fått noen motreaksjon fra folket dersom de valgte å endre standpunkt i Kosovo-saken (Vaquer i Fanés, 2011: 27). Det som er den høyest sannsynlige grunnen til spansk holdningsendring er en omveltning i det internasjonale miljøet i forhold til Kosovo. Eksempler inkluderer Serbias anerkjennelse av Kosovo, avbrudd i forhandlingsprosesser som skyldes Serbia, at risikoen for vold og maktbruk i Kosovo øker, eller at Serbia endrer sin politikk mot et anti-europeisk ståsted, noe som er de samme forutsetningene som vil endre Slovakias standpunkt i Kosovo-saken. Videre kan også nye anerkjennelser fra land som

tidligere har vært imot Kosovos selvstendighetserklæring, slik som Romania, Hellas, Slovakia eller Kypros, eller Arabiske land, Latin-Amerika, og tidligere sovjetiske stater, bidra til en holdningsomveltning fra Spanias side (Vaquer i Fanés, 2011: 27). Alle disse faktorene representerer signifikante endringer i det internasjonale miljøet. Likevel er det ikke stor sannsynlighet for at en slik omveltning skal skje i nærmeste fremtid. Spania kan altså, utifra disse betingelsene, sies å være det landet som er det vanskeligste for Kosovo å få en anerkjennelse fra. Dette til tross for at også Romania, Slovakia og Kypros har lignende innenriks løsrivelsesproblemer.

Kosovos forhold til EU som enhet er akseptabelt og disse har nå startet forhandlingene om en SAA-avtale. De 23 medlemslandene som har anerkjent Kosovo har normale mellomstatlige relasjoner med landet, mens de fem statene som ikke har anerkjent Kosovo har varierende grad av relasjoner til landet. Disse fem statene, som til nå ikke har anerkjent Kosovo, synes å ha mer makt over Kosovo og EUs enhetlige relasjoner til Kosovo da disse holder tilbake utviklingen. Dette selv om de ikke direkte blokkerer EUs samarbeid og forhandlinger med Kosovo.

De politiske faktorene er de fem EU-medlemmenes mest utbredte årsak til å ikke anerkjenne Kosovo, representert av frykten for utbryterstater. Det er bare Hellas som ikke har slike problemer av de fem landene. Likevel er dette et sterkt argument for Hellas av den årsak at Kypros er Hellas sin nærmeste allierte. Økonomiske faktorer synes ikke å spille stor rolle, da Kosovo ikke er sterk nok økonomi til å utgjøre noen forskjell på dette punktet. For Kypros og særlig Slovakia er sosiale og historiske faktorer av de sterkeste årsakene til disse landenes uteblivende anerkjennelse av Kosovo. De politiske faktorene synes også å være sterkere og viktigere enn eksternt press fra tredjeparter og landets forhold til Kosovo. For eksempel har Spania ingen spesielle relasjoner til verken Kosovo eller Serbia. Det Spanias prinsipper, altså politiske faktorer, som er årsaken til den uteblivende anerkjennelsen.

Kapittel 5 Interne utfordringer i Kosovo

Etter selvstendighetserklæringen i 2008 har Kosovo hatt flere omfattende interne utfordringer. Sikkerhetssituasjonen i Kosovo, spesielt i de serbisk-dominerte områdene er ett av disse. Videre er også korrupsjon, svake statlige institusjoner og organisert kriminalitet viktige punkter som må forbedres kraftig før Kosovo kan innlemmes i den Europeiske Union. I tillegg er Kosovos økonomi en utfordring som må bearbeides, selv om den økonomiske veksten har holdt seg stabilt høy. Kosovo hadde i 2012 en BNP på 6,3 milliarder dollar. BNP har vokst i gjennomsnitt ca 4,5% per år i perioden 2008 til 2012 (Council of Europe, 2013: 21), mens Serbias BNP i 2012 lå på 37,49 milliarder dollar (Trading Economics II, 2014). Hellas hadde, til sammenligning en BNP på 249,1 milliard dollar i 2012 (Trading Economics, 2014).

Dette kapittelet fokuserer på Korrupsjon, som er det største interne problemet Kosovo står overfor. Organisert kriminalitet og Kosovos svake statlige institusjoner er også problemer som samtidig indirekte vil bli utforsket, da korrupsjon, organisert kriminalitet og svake statlige institusjoner er sammenknyttet.

5.1 Korrupsjon i Kosovo

Kosovo er et ungt og sårbart demokrati og som lider av mangel på troverdighet og transparens. Korrupsjon er ett av de mest omfattende problemene i Kosovo. Dette ser man fra undersøkelser gjort av ulike ikke-statlige og internasjonale aktører. Internasjonale undersøkelser gjort angående oppfatning av korrupsjon viser også at oppfatningen har forblitt på samme høye nivå, eller blitt forverret.

Kosovo ligger ifølge Transparency International (2013) på delt 111. av 177 plass på denne organisasjonens korrupsjonsranking og ligger i samme gruppe som Ethiopia og Tanzania i denne korrupsjonsindeksen (Transparency International, 2013). I 2010 lå Kosovo på 110. plass i samme korrupsjonsindeks (Transparency International, 2013). 112. plass var Kosovos

plassering i 2011, og i 2012 kom Kosovo på plassering nummer 105 (Transparency International, 2013). 2010 er det første året Kosovo figurerer i indeksen. Av disse resultatene ser man at Kosovos korrupsjon har vært stabilt høy. Kosovo ligger i samme kategori som Mexico, Gambia, Indonesia og Bolivia. Dette sier mye om hvor utbredt korrupsjonen i Kosovo er. Det kan man også se av disse plasseringene i Transparency Internationals korrupsjonsindekser er at kampen mot korrupsjon til nå har vært ineffektiv.

Myndighetenes manglende makt og vilje til å opprette et miljø preget av lov og orden skader landet kontinuerlig, da den høye korrupsjonen reduserer Kosovos mulighet til å attrahere utenlandske og internasjonale investorer (Kosova Democratic Institute, 2011: 52). Ergo er korrupsjon en av de største obstruksjonene for forretningsvekst og investering i landet. Dette påvirker Kosovos økonomi og dermed også den høye arbeidsledigheten.

I 2011 var arbeidsledigheten i Kosovo 45,3% (Heritage, 2014: 269), og Kosovo står fremdeles overfor utfordringen å redusere arbeidsledigheten i landet. For å sammenligne, vises også arbeidsledighetsprosenten for Spania og Hellas, som i 2012 var de landene med høyest arbeidsledighet i EU. Gjennom hele 2012 økte arbeidsledigheten i EU og arbeidsledighetsprosenten lå på henholdsvis 26,8% for Hellas og 26,1% for Spania (Europaportalen II, 2013). Når man sammenligner disse tallene med arbeidsledigheten i Kosovo, får man en forståelse for hvor høy Kosovos arbeidsledighetsprosent faktisk er. Dårlig økonomisk situasjon og høy arbeidsledighet kan føre til økt organisert kriminalitet og korrupsjon. Kriminalitet fører igjen til forverret økonomisk situasjon og dermed mer organisert kriminalitet og korrupsjon. Dette er en ond sirkel og fører etterhvert til svake statlige institusjoner som forblir i denne forfatningen, spesielt dersom korrupsjonen også har nådd disse institusjonene.

Selv om Kosovo har foretatt diverse tiltak mot korrupsjon, forblir dette et problem som truer Kosovos økonomiske vekst og den sosiale og politiske utviklingen i landet. For å håndtere denne utfordringen har myndighetene innført strategiske og politiske tiltak, og satt opp institusjonelle rammeverk. Fra et generelt perspektiv ser man stor fremgang etter innføringen av ny lovgivning, endringen av eksisterende lovverk og tilretteleggingen av institusjonelle

behov. Likevel forblir riktig og effektiv implementering av tiltakene mot korrupsjon en krevende oppgave i tiden fremover (Council of Europe, 2013: 12).

I en fremgangsrapport som ble lagt frem i 2011 blir det sagt at fremgangen er svært begrenset og at Kosovos institusjoner ikke har tilpasset antikorrupsjonsloven til internasjonal standard og praksis (Kosovo Centre for Security Studies, Youth Initiative for Human Rights, Institute for Development Research, Kosovo Democratic Institute & Foreign Policy Club, 2011: 28).

The Government of Kosovo has made little progress in undertaking anti-corruption actions. [...] [The Governments] activities were insufficient to reduce the high rates of corruption and its broad expansion in public institutions. Irregular granting of tenders, abuse of official authority and abuse of public money are only some of the corruption affairs that accompany the Government of Kosovo. (Kosovo Centre for Security Studies et. Al. 2011: 28).

I likhet med regjeringen og parlamentet i Kosovo har heller ikke rettsvesenet oppnådd tilfredsstillende resultater. Kosovos rettsvesen har langt å gå for å oppnå akseptable resultater. «The number of unresolved cases concerning abuse of office, accepting of bribes and giving of bribes, is continuously increasing» (Kosovo Centre for Security Studies et. Al. 2011: 28), noe som er et bevis på rettsvesenets manglende fremskritt i kampen mot korrupsjon. Dette faktum viser at tallet på dommere og ansatte i rettsvesenet som jobber med anti-korrupsjonssaker burde økes, slik at kapasiteten på dette området når den dimensjonen at rettsvesenet blir motarbeidelsesdyktig (Kosovo Centre for Security Studies et. Al. 2011: 28). Begrenset samarbeid og koordinasjon mellom myndighetene som er ansvarlige for å oppdage, etterforske og rettsforfølge korrupsjonsforbrytelser hindrer effektiviteten og synes å være årsaken til et svært lavt antall domfellelser for korrupsjon (Council of Europe, 2013: 12).

Fra EUs fremdriftsrapport om Kosovo (2013) kan man likevel lese at:

Kosovo has demonstrated a commitment to deliver results in the fight against organised crime and corruption, including launching investigations and strengthening the legislative framework. [...] Kosovo has also continued its good cooperation with EULEX. The judicial system underwent important reform. (European Commission, 2013: 2).

Dette til tross for at flere rapporter, som vist, har avdekket utilfredsstillende fremgang på området. En plausibel årsak til at EUs fremdriftsrapport om Kosovo er mer positiv enn andre rapporter, er at EULEX, sammen med “Special Prosecution Office”, har fått en stor del av ansvaret for å bekjempe organisert kriminalitet og korrupsjon. Dette legger press på EULEX, og følgelig EU, til å fremvise og bekrefte at resultater på disse problemområdene er oppnådd.

Også Norges utenriksdepartementet (2011) nevner at det både har blitt gjort fremskritt innenfor justissektoren og med desentraliseringsprosessen. I likhet med rapporten fra Kosovo Centre for Security Studies et. al. (2011), mener utenriksdepartementet likevel at kapasiteten i justissektoren er for lav og at denne bør økes dersom myndighetenes politikk skal kunne gjennomføres på en tilfredsstillende måte og innenfor en akseptabel tidsramme. Kosovo har også et statlig antikorrupsjonsbyrå. Dette har styrket sin kapasitet, men har begrensede fullmakter, noe som fører til at selv om byrået har mulighet til å finne bevismateriale, har de kanskje ikke tilgang til de viktigste beviskildene (Utenriksdepartementet, 2011).

Flere sentrale politikere og myndighetspersoner er under etterforskning for korrupsjon. Selv om flere av disse har blitt arresterte, har ingen av disse blitt stilt for retten eller dømt (Utenriksdepartementet, 2011). Et eksempel er Fatmir Limaj, Kosovos tidligere transportminister, som allerede var arrestert for mistanke om korrupsjon da han ble innkalt til høring i FNs jugoslaviske krigsforbryterdomstolen i Haag. Limaj ble frikjent for mistanken om krigsforbrytelser i 2007 og han har heller aldri blitt dømt for korrupsjonstiltalen (The Economist, 2011). Dette viser at justissektorens kapasitet og uavhengighet må styrkes, spesielt med tanke på domstolene og i tillegg den delen av sektoren som arbeider med antikorrupsjon. I tillegg bør Kosovos statlige antikorrupsjonsbyrå ha de fullmaktene som kreves for å gjennomføre et grundig og nøyaktig arbeid.

Tilfredsstillende forebygging mot og bekjempelse av korrupsjon og organisert kriminalitet er en forutsetning for å kunne bli et fullverdig EU-medlem og er ett av de langsiktige målene Kosovo må jobbe mot. Kosovos korrupsjon kan sinke landets integrasjonsprosess. Årsaken til dette er at bekjempelse av korrupsjon direkte bidrar til politisk stabilitet, institusjonell

integritet og stabil sosial og økonomisk utvikling mot et konkurransedyktig marked (Republic of Kosovo National Council for European Integration, 2013: 22).

5.2 Hva kan gjøres for å redusere korrupsjon i Kosovo?

For å minske korrupsjon har Kosovo i en rapport fra the Republic of Kosovo National Council for European Integration (2013) lagt en strategi for hvordan problemet skal håndteres. Målet er å vesentlig redusere korrupsjon og innen 2020 for å møte de langsiktige målene EU har satt i forbindelse med SAA-avtalen og visumliberalisering. For å effektivt forebygge og redusere korrupsjon skal Kosovo bedre samsvaret mellom politiske og konstitusjonelle verktøy ved hjelp av nødvendige ressurser. Effektivitet skal sikres via kontinuerlig analyse av strategiens resultater, dermed garanteres fremgang på feltet (Republic of Kosovo National Council for European Integration, 2013: 23-24).

Selv om Kosovos juridiske rammeverk om korrupsjon er omfattende, uteblir effektiv bruk av dette rammeverket. Som følge av dette uteblir også effektiv forebygging av korrupsjon med bakgrunn i det juridiske rammeverket. På politisk nivå har Kosovo innført en anti-korrupsjonsstrategi og en implementeringsplan som skal forebygge og bekjempe organisert kriminalitet, menneskehandel, narkotikasmugling og terrorisme. Kosovo har en rekke institusjoner som skal hindre og kjempe mot korrupsjon og organisert kriminalitet. De viktigste av disse er Kosovos Anti-Corruption Agency (ACA), Special Prosecution Office og Kosovo-politiet (Republic of Kosovo National Council for European Integration, 2013: 24).

Disse institusjonene skal bekjempe korrupsjon gjennom effektiv etterforskning og straffeforfølgelse. Rettsvesenet skal samarbeide med regionale og internasjonale aktører og sikkerhetsinstitusjoner. Rettsvesenet må også styrkes ytterligere for å at et slikt samarbeid skal gi vellykkede resultater. Kosovo må altså optimalisere sine mekanismer mot korrupsjonsbekjempelse. Kosovo vil også innføre nulltoleranse overfor alle sorter korrupsjon, noe som vil bli utfordrende å gjennomføre i praksis med tanke på tidligere forhold. Anti-korrupsjonsmekanismene må forbedres kraftig for å være i stand til å bekjempe korrupsjonen i landet. For å oppnå dette innen 2020 skal Kosovo tilpasse og effektivisere institusjonenes

ansvarsområder slik at de ikke overlapper hverandre, noe de i dag gjør. For eksempel overlapper ACA, politiets og rettsforfølgelsesinstusjonens oppgaver delvis, noe som fører til usikkerhet mellom institusjonene om hvem som er ansvarlige for en gitt sak (Republic of Kosovo National Council for European Integration, 2013: 25). Dette hemmer institusjonenes effektivitet i høy grad og kan føre til hendelser hvor ingen tar ansvar for en sak fordi institusjonene går ut i fra andre aktører er ansvarlige for oppgaven. Dette kan spesielt bli farlig der som det i tillegg er dårlig kommunikasjon mellom institusjonene. Av Kosovos strategi kan man se at en slik ansvarsfordeling har blitt foreslått. ACA skal først og fremst fokusere på forebygging og innklaging av korrupsjon, mens politi, påtale og rettsmyndighet skal etterforske, straffeforfølge og implementere vedtak i korrupsjonssaker (Republic of Kosovo National Council for European Integration, 2013: 25). I tillegg må åpen og hyppig kommunikasjon mellom aktørene som bekjemper korrupsjon være en prioritet. I strategien nevnes det at gjennomføring av inter- og intra-institusjonelt samarbeid skal sikres gjennom kontinuerlig rapportering og offisielle dokumenter som alle institusjonene har tilgang til, dermed øker også de kosovarske myndighetenes transparens.

Et annet viktig moment Kosovos strategi for europeisk integrasjon tar for seg er dommernes rolle i kampen mot korrupsjon. Et uavhengig, upartisk og transparent rettsvesen er nødvendig for å redusere landets korrupsjon. Dette fordi et rettsvesen som ikke innehar noen av disse egenskapene vil legge til rette for økt korrupsjon og videre bidra til svake institusjoner, noe som hindrer utviklingen mot en funksjonell stat. For å unngå dette skal Kosovo innen 2020 øke rettsvesenets transparens gjennom publisering av juridiske beslutninger (Republic of Kosovo National Council for European Integration, 2013: 26).

Implementering av politikk og lovgivning er tett forbundet til planlegging. I rapporten nevnes problemer Kosovo tidligere har erfart.

Frequently, we face problems related to legislation gaps, collision, mixing legal traditions, including areas where legislation overlaps or is missing. One of the essential criteria to advance in the European Integration process is to have the EU Acquis transposed into our domestic legal order. Full transposition will be achieved gradually through harmonisation (Republic of Kosovo National Council for

European Integration, 2013: 27).

Gjennom å styrke tiltak mot antikorrupsjon øker Kosovo muligheten til å attrahere investorer til landet, da korrupsjon hittil har vært den største obstruksjonen for denne muligheten. Kosovos strategi for kraftig reduksjon av korrupsjon innen 2020 er ambisiøs, på grensen til uoppnåelig. Dersom Kosovo erverver slik vilje og makt, øker likevel muligheten for at optimalisering av de nevnte tiltakene mot korrupsjon er gjennomførbare innen 2020.

Kapittel 6 Konklusjon

Denne oppgaven har utforsket Kosovos tre hovedproblemer i landets søken om integrasjon i den Europeiske Union. Kravet EU har stilt om normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia presser Kosovo til å intensivere dialogen med Serbia. Dette har ført til at det politiske og økonomiske aspektet ved relasjonene mellom landene er kraftig normalisert. Disse aspektene har vært de som ligger nærmest statenes egeninteresser og kan også bli sett på som den overfladiske normaliseringen av relasjoner. De sosiale og kulturelle aspektene ved normalisering av forholdet mellom Kosovo og Serbia er langt mindre normalisert. Disse aspektene går dypere og krever normalisering på et annet nivå enn de to første aspektene. Hvilken grad av normalisering EU forventer før de integrerer Serbia og/eller Kosovo er usikkert. Dersom kravet viser til overfladisk normalisering, altså hovedsaklig på statsnivå, er dette mer realistisk å oppnå innenfor en tidsramme på ti år. Relasjonsnormalisering på sosialt og kulturelt nivå, vil ta lenger tid å oppnå, da befolkningen må gjennomgå minne- og holdningsendringer. Kosovo er også villig til å gi etter for press fra EU og inngå kompromisser med Serbia, for å raskere nå målene om EU-integrasjon og bedre relasjonene med Unionen, spesielt forholdet til statene som ikke har anerkjent Kosovo.

Mye tyder på at Hellas, Romania, Slovakia og Kypros i nær fremtid kan endre sitt standpunkt i Kosovo-saken og anerkjenne landets selvstendighet. Årsaken til dette er ikke fremgang i normalisering av relasjonene mellom Serbia og Kosovo, men heller politiske og økonomiske faktorer som påvirker disse fire EU-medlemmene, i tillegg til sterke sosiale og historiske faktorer. Det er spesielt Kypros og Slovakia som har besluttet å avstå fra anerkjennelse av Kosovo med bakgrunn i sosiale og historiske faktorer. Den viktigste politiske grunnen til at disse statene har valgt å ikke akseptere Kosovo er likevel frykten for at parallellen mellom interne utfordringer med løsriverstater og en anerkjennelse av Kosovo vil legitimere løsriverstatenes krav til selvstendig stat. Dette er Spanias største bekymring, noe som fører til at Spania er staten som i størst grad holder fast på sitt standpunkt i Kosovo-saken. Kosovos forbedringer og kompromisser synes ikke å utgjøre stor forskjell for de fem landene som ikke har anerkjent Kosovo. Dette viser seg derimot å være viktige for statene som allerede har anerkjent landet. Dette fordi statene som har anerkjent Kosovos selvstendighet, har interesse i at landet skal vise fremgang. Årsaken til dette er at fremgang i Kosovos situasjon generelt

rettferdiggjør anerkjennelsen av Kosovo som selvstendig stat og viser at landene som har akseptert Kosovos uavhengighet fra Serbia har tatt riktig valg. Kosovo er ikke i stand til å alene påvirke de fem statenes standpunkt i Kosovo-saken, noe som fører til at Kosovo er avhengige av sine vestlige støttespillere eller forandring i Kosovo-sakens politiske forutsetninger. Kosovo har begynt forhandlingen om en SAA-avtale med EU, en beslutning ingen av de fem EU-landene blokkerer. Likevel må disse landene anerkjenne Kosovo i fremtiden for å kunne integreres inn i EU, altså er problemet utsatt til senere. Dette vil trolig forårsake impedimenter senere i Kosovos integrasjonsprosess. Dersom Kosovo gjennomfører forbedringene innen korrupsjonsbekjempelse som er foreslått i landets nasjonale strategi for europeisk integrasjon, kan de senere impedimentene delvis formildes.

Gjennom å styrke tiltak mot antikorrupsjon øker Kosovo muligheten til å tiltrekke investorer til landet, da korrupsjon hittil har vært den største obstruksjonen for denne muligheten. Kosovos strategi for kraftig reduksjon av korrupsjon innen 2020 er ambisiøs på grensen til uoppnåelig, og tar sikte på optimalisering av så godt som alle aspekter ved korrupsjonsbekjempelse. Anti-korrupsjonsmekanismene, institusjonene og det juridiske rammeverket skal gjennomgå endringer som resulterer i at nåværende overlapping av ansvarsområder elimineres. I tillegg skal kommunikasjon mellom institusjonene bedres ved å innføre kontinuerlig rapportering mellom og innenfor disse. Med forbehold om at dette lykkes, vil en slik effektivisering av kommunikasjon føre til bedre utnytting av ressurser og dermed øke institusjonenes kapasitet. Rettsvesenets kapasitet, uavhengighet og transparens er også et avgjørende aspekt ved kampen mot korrupsjon i Kosovo. Da optimalisering av denne instansens egenskaper er imperativ for statens motstandsdyktighet mot korrupsjon. Selv om de nevnte målene i Kosovos strategi for reduksjon av korrupsjon innen 2020 er av stor betydning, er statens motivasjon, vilje og makt essensiell for selve gjennomføringen av denne strategien. Hittil har de kosovarske myndighetenes manglende makt og vilje til å opprette et miljø preget av lov og orden hindret landets økonomiske vekst (Kosova Democratic Institute, 2011: 52). Dette fremstår da også som Kosovos mest omfattende utfordring i forhold til bekjempelse av korrupsjon. Dersom Kosovo erverver slik vilje og makt, øker muligheten for at optimalisering av de nevnte tiltakene mot korrupsjon er gjennomførbare innen 2020.

Kilder:

- Armakolas, I. & A. Karabairis (2011). «Greece-Kosovo A complex relationship». Publiseret 08.2011, i «Kosovo Calling International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU an Regional Non-recognising Countries». Sist aksessert 19.04.2014, fra: <<http://kfos.org/wp-content/uploads/2012/04/Kosovo-Calling-ENG.pdf>>.
- B92 (2013). «Romania could reconize Kosovo in 2015» Publiseret 23.10.2013. Sist aksessert 20.04.2014, fra: <http://www.b92.net/eng/news/region.phpyyyy=2013&mm=10&dd=23&nav_id=88092>.
- B92 II (2013). «Spain reaffirms it will not recognize Kosovo» Publiseret 25.04.2013. Sist aksessert 21.04.2014, fra: <http://www.b92.net/eng/news/comments.php?nav_id=85886>.
- Barber, T. (2013). «EU makes headway on healing Kosovo independence rift» Publiseret 06.10.2013, i Financial Times. Sist aksessert 21.04.2014, fra: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/fab1da78-2e6f-11e3-be22-00144feab7de.html#axzz2zX0LZHgu>>.
- Bureau of European and Eurasian Affairs (2009). «Summary of the Comprehensive Proposal for the Kosovo Status Settlement». US Department of State 20.01.2009. Sist aksessert 03.05.2014, fra: <<http://www.state.gov/p/eur/rls/fs/101244.htm>>.
- Caplan, R. (2010). «The ICJ's Advisory Opinion on Kosovo». Publiseret 17.09.2010, i United States Institute of Peace. Sist aksessert 14.05.2014, fra: <<http://www.usip.org/sites/default/files/PB55%20The%20ICJs%20Advisory%20Opinion%20on%20Kosovo.pdf>>.

- Council of the European Union (2008) «General Affairs and External Relations» Press Release 2851st Council meeting 6496/08 (Presse 41). Publisert 18.02.2008. Sist aksessert 22.04.2014, fra: http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/98818.pdf.
- Council of Europe (2013). «Assessment Report on compliance with international standards in the anti-corruption (AC) area». Cycle 1, publisert 10.06.2013. Sist aksessert 05.05.2014, fra: http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/2590_PECK_AC%20assessment%20report_FINAL.pdf.
- Deda I. & A. Qosaj-Mustafa (2013). «The Implementation of Agreements of Kosovo-Serbia Political Dialogue». Publisert 07.2013 av Kosovar Institute For Policy Research and Development. Sist aksessert 05.05.2014, fra: http://www.kipred.org/advCms/documents/22356_The_Implementation_of_Agreements_of_Political_Dialogue.pdf.
- Dzihic, V. & H. Kramer (2009). «Kosovo After Independence - Is the EU's EULEX Mission Delivering on its Promises?» International Policy Analysis, sist aksessert 03.05.2014, fra: [http://issat.dcaf.ch/content/download/2134/18522/file/Kosovo%20after%20Independence.%20Is%20the%20EU%E2%80%99s%20EULEX%20Mission%20Delivering%20on%20its%20Promises%E2%80%93%20Friedrich%20Ebert%20Stiftung.%20D%C5%BEihi%C4%87%20\(2009\).pdf](http://issat.dcaf.ch/content/download/2134/18522/file/Kosovo%20after%20Independence.%20Is%20the%20EU%E2%80%99s%20EULEX%20Mission%20Delivering%20on%20its%20Promises%E2%80%93%20Friedrich%20Ebert%20Stiftung.%20D%C5%BEihi%C4%87%20(2009).pdf).
- Emini, D. (2014) «Is North Mitrovica an Unsolvable Puzzle for Europe?» Publisert 27.01.2014 i Sharnoff's Global Views. Sist aksessert 19.04.2014, fra: <http://www.sharnoffsglobalviews.com/north-mitrovica-europe-193/>.
- Euobserver (2013) «Ashton clinches Kosovo-Serbia deal». Publisert 19.04.2013. Sist aksessert 19.04.2014, fra: <http://euobserver.com/enlargement/119873>.
- Europaportalen (2013) «Status i EUs utvidelsesprosess» Publisert 31.10.2013. Sist aksessert

18.04.2014, fra: <<http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/tema/utenriks-og-utvikling/nyheter-utenriks-utvikling.html?contentid=744845&id=686557>>.

Europaportalen II (2013). «Økende arbeidsledighet i Europa». Publisert 14.02.2013. Sist aksessert 05.05.2014, fra: <<http://www.regjeringen.no/nb/sub/europaportalen/aktuelt/rapporter/2013/okende-arbeidsledighet-i-eu.html?id=714504>>.

European Commission (2011). «Kosovo* Progress Report 2011». Sist aksessert 05.05.2014, fra: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/ks_rapport_2011_en.pdf>.

European Commission (2013). «Kosovo* Progress Report 2013». Sist aksessert 05.05.2014, fra: <http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2013/package/brochures/kosovo_2013.pdf>.

European Commission II (2013). «Additional EU funding in support of the normalisation of relations between Kosovo* and Serbia». Publisert 31.10.2013. Sist aksessert 05.05.2014, fra: <http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-1011_en.htm>.

European Union External Action (2013) «Serbia and Kosovo reach landmark deal» Sist aksessert 18.04.2014, fra: <http://eeas.europa.eu/top_stories/2013/190413__eu-facilitated_dialogue_en.htm>.

Filipovic, G. (2013). «Serbia won't take U.S. Pressure on Kosovo, President says». Publisert 18.03.2013 i Bloomberg. Sist aksessert 18.04.2014, fra: <<http://www.bloomberg.com/news/2013-03-18/serbia-won-t-take-u-s-pressure-on-kosovo-president-says.html>>.

Malazogu, L., M. Nic, F. Ejodus & T. Zornaczuk (2014). «Integration or Isolation? Northern Kosovo in 2014 Electoral Limbo». Publisert 13.02.2014, i Central European Policy Institute. Sist aksessert 13.05.2014, fra:

<<http://www.cepolicy.org/publications/integration-or-isolation-northern-kosovo-2014-electoral-limbo>>.

Grupi per Studime Politike dhe Juridike (2011). «Marrëveshja e Kosovës me Serbinë mbi Vulat Doganore: Sfidat dhe e Ardhmja?». Prishtina: Grupi për Studime Juridike dhe Politike, publisert 07.2011. Sist aksessert 07.05.2014, fra:

<[http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Analysis%2002%202011%20\(Vulat%20Doganore%20Shqip\).pdf](http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Analysis%2002%202011%20(Vulat%20Doganore%20Shqip).pdf)>.

Grønmo, S. (2004). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget.

Hamilton A. & J. Sapic (2013). «Dialogue -induced Developments on the Ground – Analysis on implementation of the EU-facilitated agreement on freedom of movement and trade between Kosovo and Serbia». Publisert 11.2013 av Glps&Inter rapport nr 8. Sist aksessert 05.05.2014, fra: <<http://legalpoliticalstudies.org/download/Policy%20Report%2008%202013.pdf>>.

Israely, J. (2008). «Why Kosovo Divides Europe». Publisert 19.02.2008 i Time . Sist aksessert 19.04.2014, fra:

<<http://content.time.com/time/world/article/0,8599,1714413,00.html>>.

Inserbia (2014). «Greece to recognize Kosovo?» Publisert 19.03.2014 i Inserbia independent news. Sist aksessert 20.04.2014, fra: <<http://inserbia.info/today/2014/03/greece-to-recognize-kosovo/>>.

International Court of Justice II (2010). «Accordance with international law of the unilateral

declaration of independence in respect of Kosovo – Summary of the Advisory Opinion» Sist aksessert 20.04.2014, fra: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/16010.pdf>>.

International Court of Justice (2010). «Accordance with international law of the unilateral declaration of independence in respect of Kosovo». Publisert, 22.07.2010. Sist aksessert 29.04.2014, fra: <<http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf>>.

International Crisis Group (2013). «Serbia and Kosovo: Path to Normalisation». Europe Report nr. 223, publisert 19.02.2013. Sist aksessert 05.05.2014, fra: <[http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/balkans/kosovo/223-serbia-and-kosovo-the-path-to-normalisation.pdf](http://www.crisisgroup.org/~/media/Files/europe/balkans/kosovo/223-serbia-and-kosovo-the-path-to-normalisation.pdf)>.

Jansen, R. G. (1999). «Albanians and Serbs in Kosovo: An Abbreviated History An Opening for the The Islamic Jihad in Europe» Oppdatert 22.07.2008, sist aksessert 26.01.2014, fra: <<http://lamar.colostate.edu/~grjan/kosovohistory.html>>.

Johannessen, A., P. A. Tufta & L. Kristoffersen (2006). *Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode*. Abstrakt forlag.

Kentas, G. (2011). «Position Paper on Kosovo» Publisert september 2011, i «Kosovo Calling International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU an Regional Non-recognising Countries». Sist aksessert 19.04.2014, fra: <<http://kfos.org/wp-content/uploads/2012/04/Kosovo-Calling-ENG.pdf>>.

Kjeldstadli, K. (1992). *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget*. Universitetsforlaget.

Kosovain.eu (2013). «Mallias: Greece will regonize Kosovo» Publisert 26.08.2013 i Kosovain.eu. Sist aksessert 20.04.2014, fra: <<http://kosovain.eu/en/Kosova/25395>>.

Kosovo Centre for Security Studies, Youth Initiative for Human Rights, Institute for

Development Research, Kosovo Democratic Institute & Foreign Policy Club (2011). «Progress Report Made in Kosova». Publisert oktober 2011. Sist aksessert 05.05.2014, fra: <[http://www.fes-prishtina.org/wb/media/Publications/2011/Made%20in%20Kosovo%202011%20\(English\).pdf](http://www.fes-prishtina.org/wb/media/Publications/2011/Made%20in%20Kosovo%202011%20(English).pdf)>.

Kosova Democratic Institute (2011). «Assessment of Institutional Integrity Kosova 2011».

Sist aksessert 05.05.2014, fra: <<http://www.kdi-kosova.org/publications/NIS2011en.pdf>>.

Mehmeti, L. (ingen dato). «Kosovo – Serbia: normalisation of relations or just diplomatic theatre? An analysis of the April 2013 EU brokered agreement between Kosovo and Serbia». Sist aksessert 13.05.2014, fra: <http://www.auspsa.org.au/sites/default/files/kosovo_serbia_leandrit_mehmeti.pdf>.

Nationalia (2014). «Slovak President-elect favours Kosovo recognition» Publisert 04.04.2014, i Nationalia. Sist aksessert 21.04.2014, fra: <<http://www.nationalia.info/en/news/1842>>.

NATO (2001). «Kosovo one year on». Oppdatert 18.01.2001. Sist aksessert 29.04.2014, fra: <<http://www.nato.int/kosovo/repo2000/backgrou.htm>>.

NATO (2012). «NATO's role in Kosovo» Sist aksessert 29.04.2014, fra: <http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48818.htm>.

NATO (2014). «Kosovo Force» Publisert 01.04.2014. Sist aksessert 30.04.2014, fra: <http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2014_04/20140331_140401-KFOR-Placemat.pdf>.

Popescu, O. (2011). «The Current State of Relations Between Romania and Kosovo and Prospects for Evolution» Publisert 10.2011, i «Kosovo Calling International

Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU an Regional Non-recognising Countries». Sist aksessert 19.04.2014, fra: <<http://kfos.org/wp-content/uploads/2012/04/Kosovo-Calling-ENG.pdf>>.

Republic of Kosovo Assembly (2013). «On ratification of the first international agreement of principles governing the normalization of relations between the Republic of Kosovo and the Republic of Serbia». Lov nr. 04/L-199. Sist aksessert 05.05.2014, fra: <<http://www.kuvendikosoves.org/common/docs/ligjet/Law%20on%20ratification%20of%20agreement%20-normalization%20of%20relations%20between%20Kosovo%20and%20Serbia.pdf>>.

Republic of Kosovo National Council for European Integration (2013). «National Strategy for European Integration – Kosovo 2020 a Participatory Approach». Publisert 07.10.2013. Sist aksessert 14.05.2014, fra: <[http://www.president-ksgov.net/repository/docs/National_Strategy_for_European_Integration_Kosovo_2020_ENG_\(1\).pdf](http://www.president-ksgov.net/repository/docs/National_Strategy_for_European_Integration_Kosovo_2020_ENG_(1).pdf)>.

Rogel, C. (2003). «Kosovo: Where It All Began». International Journal of Politics, Culture, and Society, Vol. 17, No. 1, *Studies in the Social History of Destruction: The Case of Yugoslavia*. S. 167-182.

Schmidt, H. J. (2014). «Parteilöser Millionär wird slowakischer Präsident» Publisert 30.03.2014, i Die Welt. Sist aksessert 21.04.2014, fra: <<http://www.welt.de/politik/ausland/article126354035/Parteiloser-Millionaer-wird-slowakischer-Praesident.html>>.

Slavikova, E. (2011). «Slovakia and Kosovo: Closer than they seem» Publisert 09.2011, i «Kosovo Calling International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation with EU an Regional Non-recognising Countries». Sist aksesser 19.04.2014, fra: <<http://kfos.org/wp-content/uploads/2012/04/Kosovo-Calling-ENG.pdf>>.

Store norske leksikon (2013). «Kosovos historie». Sist aksessert 03.05.2014, fra:

<http://snl.no/Kosovos_historie>.

Thagaard, T. (2006). *Systematikk og innlevelse - en innføring i kvalitativ metode*.

Fagbokforlaget.

The Economist (2011). «Kosovo's problems: Triple whammy» Publisert 21.03.2011. Sist

aksessert 14.05.2014, fra:

<http://www.economist.com/blogs/easternapproaches/2011/03/kosovos_problems>.

The Economist (2013). «Serbia and Kosovo Balkanbreakthrough» Sist aksessert 18.04.2014,

fra: <<http://www.economist.com/news/europe/21576701-serbia-and-kosovo-agree-last-balkan-breakthrough>>.

The Heritage Foundation(2014). «2014 Index of Economic Freedom». Sist aksessert

05.05.2014, fra: <<http://www.heritage.org/index/pdf/2014/countries/kosovo.pdf>>.

The Republic of Kosovo Ministry of Trade and Industry (no date). «Trade in Kosovo». Sist

aksessert 10.05.2014, fra: <<http://www.mti-ks.org/en-us/Trade-in-Kosovo>>.

Trading Economics (2014). «Greece GDP». Sist aksessert 08.05.2014, fra:

<<http://www.tradingeconomics.com/greece/gdp>>.

Trading Economics II (2014). «Serbia GDP». Sist aksessert 13.05.2014, fra:

<<http://www.tradingeconomics.com/serbia/gdp>>.

Transparency International (2013). «Corruption Perception Index 2013». Sist aksessert

04.05.2014, fra: <<http://cpi.transparency.org/cpi2013/results/>>.

United Nations (2010). *Resolution Adopted by General Assembly*. General Assembly Res/64/298. Sist aksessert 03.05.2014, fra:

<<http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/ROL%20A%20RES64%20298.pdf>>.

United Nations Security Council (2005). *A comprehensive review of the situation in Kosovo*.

UNSC S/2005/635. Sist aksessert 30.04.2014, fra:

<<http://www.unosek.org/docref/KaiEidereport.pdf>>.

United Nations Security Council (2007). *Report of the Special Envoy of the Secretary-*

General on Kosovo's future status. UNSC S/2007/168. Sist aksessert 30.04.2014, fra:

<<http://www.unosek.org/docref/report-english.pdf>>.

United Nations Security Council (1999). *United Nations Security Council Resolution 1244*.

UNSC S/RES/1244. Sist aksessert 28.04.2014, fra:

<<http://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/1244.pdf>>.

Utenriksdepartementet (2006). *Om samarbeidet i NATO i 2005*. St. meld. nr. 16 (2005-2006).

Oslo, Utenriksdepartementet. Sist aksessert 03.05.2014, fra:

<<http://www.regjeringen.no/nb/dep/ud/dok/regpubl/stmeld/20052006/stmeld-nr-16-2005-2006-3/2/1.html?id=200450>>.

Utenriksdepartementet (2011). *Norsk innsats for stabilitet og utvikling i Sørøst-Europa*. St.

meld. nr. 17 (2010-2011). Oslo, Utenriksdepartementet. Sist aksessert 03.05.2014, fra:

<<http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/documents/propositions-and-reports/reports-to-the-storting/2010-2011/meld-st-17-20102011/2/1/3.html?id=638164>>.

Vaquer i Fanés, J. (2011). «Spain's position on Kosovo». Publisert 08.2011, i «Kosovo

Calling International Conference to Launch Position Papers on Kosovo's Relation

with EU an Regional Non-recognising Countries». Sist aksesser 19.04.2014, fra:
<<http://kfos.org/wp-content/uploads/2012/04/Kosovo-Calling-ENG.pdf>>.